

Oud Utrecht 3

hart voor historie en cultureel erfgoed in de provincie Utrecht

1982: homo's niet welkom in Amersfoort

1828: Feestelijke inwijding buitenhuis Minstroom

2010: dreigende sloop Rietveld College

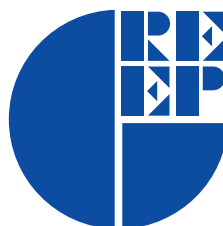

voor utrechtboeken
stad en provincie

selexyz broese

hoofdvestiging: stadhuisbrug 5
3511 kp utrecht t 030 2335200
e info.broese@selexyz.nl
www.selexyz.nl

GREEP Schilders bv

- Restauratiewerken
- Onderhoud

Lange Nieuwstraat 66
3512 PL Utrecht
Tel. 030-241 31 15
Mob. 06-24133494
Fax 030-666 14 41

Bouw Belegging Restauratie Recreatie Bemiddeling

LAAN VAN VOLLENHOVE 2925 3706 AK ZEIST
POSTBUS 143 3700 AC ZEIST
TELEFOON 030 - 695 66 44

De kracht in vellen offset

Roto Smeets

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn opdrachtgevers. Roto Smeets GrafiServices is gespecialiseerd in vellen offset en bedient zijn nationale en internationale opdrachtgevers vanuit twee locaties. Van advies tot persoonlijke begeleiding van pre-media, nabewerking, pre-distributie tot distributie.

Strong, sharp, safe & fast.

GrafiServices

Utrecht

T 030 - 282 28 22

Eindhoven

T 040 - 250 50 00

www.rsgrafiservices.nl

rsgrafiservices@rotosmeets.com

Roto Smeets GrafiServices is onderdeel van Roto Smeets Group.

voor groot en klein

jeroen tirion, grafisch ontwerp - info@jeroentirion.nl

LEVEN IN UTRECHT 1850-1914

P.D. 'T HART, *Leven in Utrecht 1850-1914*. Groei naar een moderne stad. 348 blz., gebonden, geïllustreerd, ISBN 90-6550-888-0, €29,-.

Utrecht was in de negentiende eeuw bepaald geen gezapige en deftige rentenierstad, zoals vaak is beweerd. Er werd hard gewerkt aan de verbetering van de armenzorg, de volksgezondheid, de volkshuisvesting, de werkgelegenheid en de arbeidsomstandigheden. Het leven van de gewone Utrechters, die in dit boek centraal staan, werd een stuk aangenamer.

Een uitgave van Verloren. Zie www.verloren.nl.

Inhoud

92

Maurice van Lieshout

De slag om het Lieve Vrouwekerkhof

De Roze Zaterdag in Amersfoort, 26 juni 1982

98

Janjaap Luijt

Paaltjes tussen Utrecht en Bunnik

Paal met verhaal 2

100

Jeroen de Leede

Sloop Gerrit Rietveld College vrijwel zeker

103

Signalement

104

Cees van Walré de Bordes

Het inwijdingsfeest van het buitenhuis Minstroom (1828)

110

Tijn Pieren

Mooi geschiedverhaal over Rampjaar 1672

Boekbespreking

112

Jaarverslag Vereniging Oud-Utrecht 2009

114

Agenda en berichten

Zwarte Zaterdag

Dit jaar vindt Roze Zaterdag, de jaarlijkse homo- en lesbische demonstratie, voor de tweede keer plaats in Amersfoort. De eerste keer was in 1982. Toen keerden honderden bewoners van de Keistad en omliggende gemeenten zich tegen de demonstranten met het gooien van eieren, uien en andere projectielen, fysiek geweld en het scanderen van discriminerende leuzen.

Sloop architectonisch 'pareltje'

Het gebouw van het Gerrit Rietveld College in Tuindorp-Oost geldt als voorbeeld van vernieuwende onderwijsarchitectuur uit de jaren zestig. Maar een gebouw met lange gangen en veel lokalen met dichte deuren past niet meer bij onderwijs anno 2010. Hergebruik voor andere functies is echter niet serieus overwogen en sloop lijkt onafwendbaar.

'Toasten en condities'

De inwijding van een nieuw buitenhuis en een aanstaand huwelijk: de Utrechtse bankiersfamilie Oortman had in 1828 redenen genoeg voor een feestje. Dankzij een unieke vondst weten we hoe het er bij zo'n partij van de hogere burgerij aan toeging. Liefst 35 keer werd het glas geheven!

□ FOTO'S OMSLAG: BEN KRUIJS

De slag om het Lieve Vrouwekerkhof

De Roze Zaterdag in Amersfoort, 26 juni 1982

Op 26 juni vindt in Amersfoort de 33e Roze Zaterdag plaats. Ook in 1982 was de Keistad het toneel van de jaarlijkse homo- en lesbische manifestatie. Reconstructie van een dramatisch verlopen dag.

Demonstratiestoet vertrokken vanaf het Amersfoortse station.

□ FOTO BEN KRUIJS

De eerste drie Roze Zaterdagen (1978-1980) vonden plaats in Amsterdam. Het Roze Front, het organiserende samenwerkingsverband van homo- en lesbische groepen, besloot daarna dat de Roze Karavaan de provincie in moest. Immers: in Amsterdam keek bijna niemand meer op van homo's en lesbo's, terwijl in de provincie nog een wereld te winnen viel. Dat bleek al het jaar daarop in Den Bosch, waar Roze Zaterdag niet alleen veel opzien, maar ook een paar vervelende relletjes baarde. De keuze voor 1982 viel op Amersfoort.

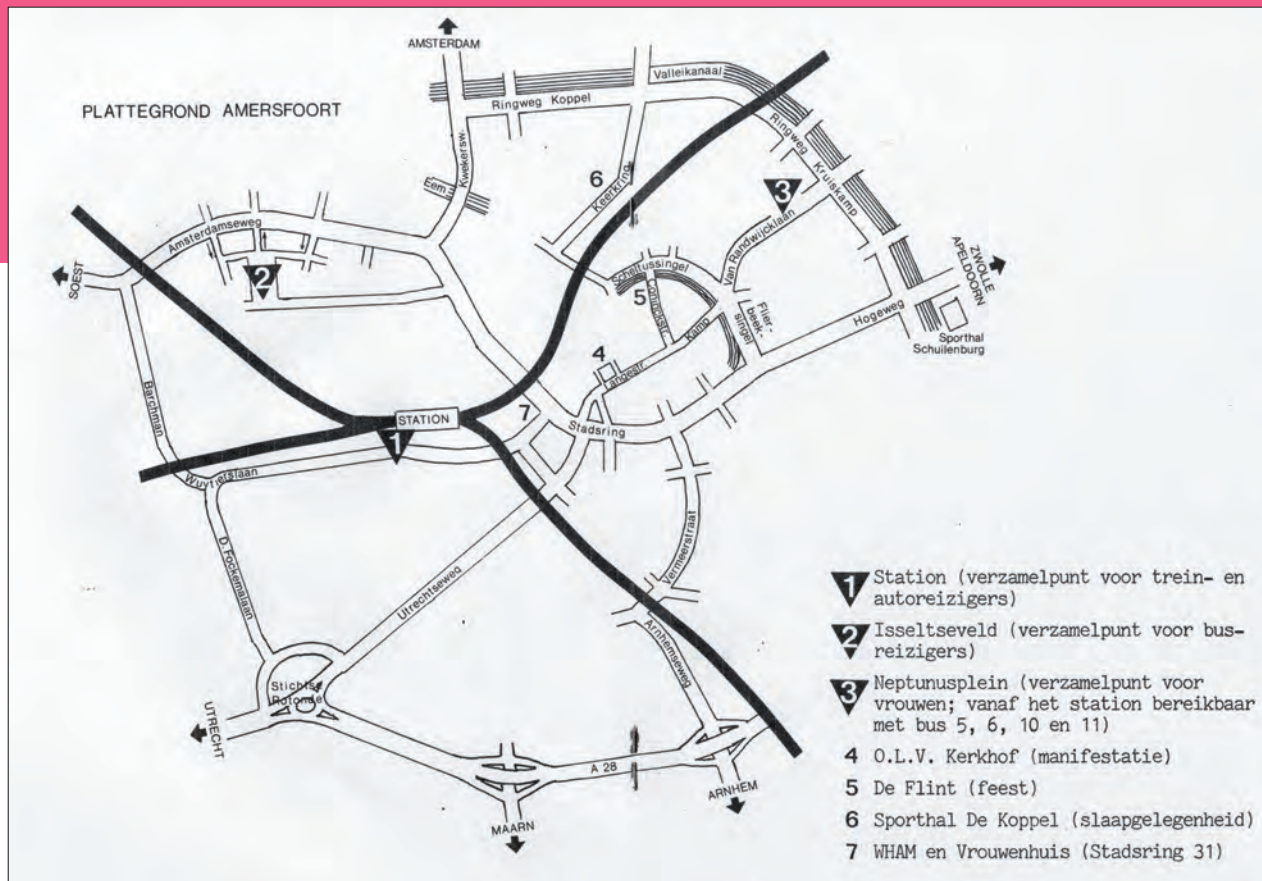
Eind jaren zeventig was de homo- en lesbische beweging sterk gepolitiseerd. De integratiekoers waarvoor het COC in 1971 gekozen had, ging radicale groepen als de Rooie

Flikkers en Parse September (vrouwen) lang niet ver genoeg. Hun keuze de Nederlandse burgers meer te confronteren met uitingen van homoseksualiteit had rond 1982 veel steun verworven. Tot die ideologie hoorden ook het gebruik van de geuzennamen 'flikker' en 'pot' en het dragen van een roze driehoek als teken van trots en van de strijd tegen discriminatie.

'Homoseksualiteit' was in 1982 een veelbesproken onderwerp. Er vonden heftige discussies plaats over het *Voorontwerp Wet Gelijke Behandeling* (met veel bezwaren vanuit christelijke hoek) en over discriminatie in het onderwijs. Dat jaar drongen uit de V.S. ook de eerste berichten door over een geheimzinnige 'homoziekte' (die later als AIDS bekend zou worden).

Slechte voortekenen

In dat politieke klimaat wordt Roze Zaterdag 1982 georganiseerd. Het Roze Front is klaar voor Amersfoort, maar is Amersfoort ook klaar voor het Roze Front? De voortekenen zijn niet gunstig. Al maanden tevoren hebben

Plattegrond uit het programmaboekje van 26 juni 1982; de dikke lijnen zijn spoorlijnen.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

de organisatoren aan de overheden gevraagd om subsidie, toestemming voor drie optochten, een tentenkamp en verlengde sluitingstijd van De Flint (locatie van het slotfeest). Na vele rappels reageren de autoriteiten: alle verzoeken worden geweigerd. Via een AROB-procedure dwingt het Roze Front bij de Raad van State toestemming af voor de drie optochten en het tentenkamp. De organisatoren krijgen sterk het gevoel dat de Amersfoortse autoriteiten geen zin hebben in Roze Zaterdag: 'Niet één keer nam een ambtenaar of bestuurder [...] het woord homoseksualiteit in de mond. Steeds werden termen zoals "vanwege de aard van de demonstratie" en dergelijke gebruikt.'

Erg van harte gaat het niet, bevestigen de verslagen van de bijeenkomsten van de 'driehoek' (burgemeester, officier van justitie en commissaris van politie en hun plaatsvervangers). Ze maken afspraken over de 'tolerantiegrenzen', wel te verstaan: de grenzen die ze hanteren voor de demonstranten om te voorkomen dat die openbare orde in gevaar brengen. Enige geruststelling putten ze uit de constatering dat 'Ook de organisatoren [menen dat] het bezig zijn van mensen met ontbloot onderlichaam niet tolerabel is'. Problemen met 'tegendemon-

Roze Citroën aan de kop van de stoet.

□ FOTO TON VERHEES

Optreden van de Roze Karavaan op het kleine podium naast de O.L.-Vrouwetoren.

□ FOTO FRANS VAN LOENEN | ARCHIEF EEMLAND

stranten' verwachten ze alleen 's nachts als deelnemers vertrekken van De Flint. De driehoek spreekt af dat de politie zich 'niet te snel [zal] laten verleiden tot optreden'. De dag zal anders verlopen dan de burgemeester (zelf de 26e op vakantie), de commissaris van de politie (die dag vervangen door zijn waarnemer) en de officier van justitie verwachten.

Lieve Vrouwekerkhof, 10 - 12 uur¹

's Ochtends bouwen vrijwilligers twee podia: het mobiele podium van De Roze Karavaan verrijst naast de O.L.-Vrouwetoren, een groter daar tegenover. De Karavaan is al een week lang met een 'wild potten- en wuft flickerprogramma' door Zuid-Nederland getrokken. In Den Bosch is de groep ontvangen met scheldkanonnades en de Hitlergroet. Elders op het Lieve Vrouwekerkhof richten plaatselijke horecaondernemers twee bars in; de informatiekraampjes blijven nog leeg tot het middaguur.

Politierapport: Tot 12.00 uur deden zich geen incidenten voor.²

Station, Isseltseveld, Neptunusplein, 13 - 13.45 uur

Bij de drie verzamelpunten arriveren steeds meer demonstranten. Op het Stationsplein heerst onder de 2.000 homo's en lesbo's een vrolijke stemming. Verbaasde reizigers worden ontvangen met 'Wij gaan lekker hetero's kijken, hi-ha-ho'. Het Isseltseveld in het Soesterkwartier is het startpunt voor zo'n 500 deelnemers die met bussen naar Amersfoort gereisd zijn. In de wijk Kruiskamp komen op het Neptunusplein 500 vrouwen bijeen voor de speciale vrouwenoptocht.

Op de twee in volksbuurten gelegen verzamelpunten krijgen de bezoekers een voorproefje van wat hen later te wachten staat. 'Flickeractivist' en filmer Rob de Vries herinnert zich: 'We gingen met een hele ploeg met een bus

Agenten ontfermen zich over gemolesteerde collega.

□ FOTO AD-AMERSFOORTSE COURANT | ARCHIEF EEMLAND

uit Rotterdam. [...] Gelijk waar we uitstapten [...] stonden jongelui heel dreigend [...] op ons te loeren en toen hadden ze al eieren naar ons gegooid, eentje raakte een meisje in haar nek.'

Het blijft niet bij eieren gooien: 'Wat sta je nou te kijken, man!' (jongen, agressief tegen demonstrant), 'Vuile kankerhomo!' (andere jongen die zijn gescheld laat volgen door een kokhalsgeluid), 'Je bent zo agressief' (vrouwelijke demonstrant tegen een jongen die als reactie met een vinger in haar wang priemt). Elders op het Isseltseveld gaan demonstranten en Amersfoorters met elkaar in discussie. Tot verbazing van de eersten delen enkele jongens mee 'nu weg te moeten', omdat ze later die dag in de stad 'eieren moeten gooien'.

De verwachting was, gelet op ervaringen elders, dat met de geplande inzet van politiepersoneel [...] incidenten in de hand gehouden zouden kunnen worden.

Lieve Vrouwekerkhof, 12 - 14 uur

Tegen twaalf verschijnen de eerste nieuwsgierige jongeren, meest mannelijke pubers, op het plein. Vooral de leden van de Roze Karavaan worden mikpunt van spot en scheldpartijen.

[...] naar schatting 30 tot 40 jongeren die zeer grote belangstelling hadden voor de in opzichtige kleding gestoken zich zeer uitdagend gedragende deelnemers [...] Deelnemers verspreiden [sic] zich wat en gingen staan praten en zoenen bij het jeugdige publiek dat daarop in woord en gebaar reageerde. Reacties liepen soms hoog op, maar er waren

geen handtastelijkheden. Onverwacht werd er met eieren gegooid. Politie mensen surveilleerden tussen het publiek en vernietigden waar mogelijk aanwezige eieren.

Langs de demonstratieroutes, 13.45 - 15 uur

Ongeveer om 13.45 uur zetten de drie stoeten zich in beweging voorafgegaan door een roze auto waaruit muziek of gezang klinkt. Demonstranten voeren spandoeken mee met slogans aansluitend bij het thema van de Roze Week: 'Opgevoed tot hetero', 'Flikker durven zijn', 'Lesbies durven zijn'. Anderen houden het op 'Hoera Homo!', 'Internationale homosolidariteit' of 'A'foort = Roze'. Doordenkertjes zijn 'Weet je moeder ut?' en 'Minder heibel zonder bijbel' voorzien van de tekst en het logo van *Er is hoop*, een in hetzelfde jaar gestarte evangelisatiebeweging. Weer anderen maken kenbaar waar ze vandaan komen (Assen, Zoetermeer, Gorkum, Zaanstreek) of tot welke subgroep ze horen (Sjahlomo: Joodse homo's; Het Roze Gebaar: doven en slechthorenden; ouders van homoseksuele kinderen).

Via ruime omwegen trekken de stoeten richting binnenstad. In de meeste straten is weinig publiek. Wachtende automobilisten weren de aangereikte pamfletten af - 'Sodemieter op met dat ding, vuile smeerketel!' - of gooien die op straat. Een oudere vrouw spuugt op het papier dat een jongen haar probeert te overhandigen.

De vrouwenstoet is inmiddels aangegroeid tot zo'n 1.500 demonstranten. Ter hoogte van de Kamp en de Langestraat vloeien de drie stoeten samen. In de smalle winkelstraten komt de demonstratie regelmatig tot stilstand gadegeslagen door een nieuwsgierige, maar zwijgende haag van Amersfoortse publiek. Slechts een enkeling glimlacht. De demonstranten krijgen opnieuw het gevoel niet erg welkom te zijn. Vrijwel niemand van hen weet dan nog wat er zich in de tussentijd heeft afgespeeld op het Lieve Vrouwekerkhof - het is nog het pre-mobieltjestijdperk.

De optochten gingen via de Krankeledenstraat naar het Lieve Vrouwekerkhof [...] begeleid door politiemensen. Tijdens de demonstratieve optochten deden zich geen problemen voor.

Lieve Vrouwekerkhof, 14 - 15 uur

Terwijl de demonstranten nog maar net begonnen zijn aan hun tocht richting het Lieve Vrouwekerkhof, volgen de gebeurtenissen elkaar daar in hoog tempo op. De inmiddels 100 à 200 toegestroomde jongeren reageren steeds feller op de optredens van de Roze Karavaan. Ze joelen, gooien eieren en trekken de geluidsinstallatie en de overkapping van het grote podium omver. De leden van de Roze Karavaan zingen en schelden terug. Een ooggetuige: 'De overmacht was groot en er waren verschillende oudere jongens bij die de zaak flink ophitsten. En iedereen vroeg zich af: waar blijft de demonstratie?'

De politie heeft [...] de eier-bezitters van munitie ontdaan waarna vervolgens een beschermende ring van politiemensen rond het podium naast de toren werd gelegd. [...] Het

Jongeren richten zich tegen de homo's en lesbo's op het Lieve Vrouweplein.

□ FOTO BEN KRUIJS

bleef actie en reactie [...] waarbij het nodig bleek een charge uit te voeren met de korte wapenstok. [...] Regelmatig moest worden opgetreden bij vechtpartijtjes op het plein tussen deelnemers en publiek.

Lieve Vrouwekerkhof, 15 - 17 uur

Terwijl de homo's en lesbo's uitkijken naar de komst van de demonstranten, verheugen die zich op een gezellige manifestatie onder gelijkgezinden. Maar als de kop van de stoet de Krankeledenstraat intrekt, dringen de eerste berichten door dat het op het plein niet pluis is. Rob de Vries: '[...] dan liep je dat straatje in en dan voelde je de spanning en de sfeer steeds agressiever worden, dat was heel akelig'.

Niet alleen duizenden demonstranten bevolken het plein, via de andere toegangswegen stromen enkele honderden Amersfoortse jongeren toe. De situatie op het overvolle plein is onoverzichtelijk en terwijl in de ene hoek rake klappen vallen, staan in de andere hoek deelnemers rustig een pilsje te drinken. Maar ook hen ontgaat het niet dat er eerst van het podium een door honderden demonstranten herhaald 'Amersfoort, homostad!' klinkt, meteen uit honderden andere kelen beantwoord met 'Amersfoort homovrij'.

Sommige demonstranten blijven geloven in de kracht van argumenten. Els Veenis: 'Ik heb geprobeerd te praten met een van de scheldende bravourejongens, maar hij bleef herhalen dat ik een vieze lesbienne was, stonk, flink geneukt moest worden en vooral dood moest. Vervolgens werd ik met uit de grond losgewrikte stenen bedreigd en gooiden ze levende maden over me heen.'

De spreekkoren verhevigen. 'Weg met de fascist' roept als reactie 'Homo's dood' op. Wederzijds proberen de groepen elkaar te provoceren. De politie lukt het niet de gemoeden te bedaren. Naast eieren worden nu ook uien, tomaten, maden, blikjes en rotjes naar de demonstranten gegooid.

De menigte [= de Amersfoorters] begon zich toen zeer agressief te gedragen en probeerde enkele malen door het politiekordon heen te breken. [...] Men [= beide partijen] bleef

Vrouwen en leden Roze Karavaan (op het podium) richten zich tegenrellende jongeren

□ FOTO BERNARD DE WOLFF OVERGENOMEN UIT SEK LESBISCH / HOMOBLOED 1982/7

volharden in het maken van gebaren en het scanderen van leuzen. Omstreeks 15.22 uur is al het beschikbare personeel naar het manifestatieterrein gedicteerd en assistentie gevraagd aan de korpsen Soest, Zeist en Utrecht. Met het beschikbare personeel is [...] een linie ingenomen, teneinde linie-gewijs het terrein schoon te maken van de raddraaiers.

De pogingen van 40 politiemensen om ruim 500 jongeren te midden van duizenden demonstranten te verwijderen verlopen uiterst moeizaam. Twee agenten raken gewond door vuistslagen. Alleen in de noordoosthoek bij de Lieve Vrouwestraat / Zwanenhalssteeg lukt het de reischoppers te isoleren. Na een hergroepering van alle agenten sluit de politie de vijf toegangen af, intussen zoveel mogelijk 'raddraaiers' het plein afdrijvend. Als dat gelukt is - het is inmiddels 15.50 uur - verschijnt de gevraagde versterking.

Een ogenblik is overwogen of een beëindiging van de manifestatie een oplossing zou kunnen bieden. Hiervan is afgezien omdat er geen goede opvang van de deelnemers zou kunnen worden geregeld.

Tussen 16 en 17 uur kan de manifestatie, zo goed en zo kwaad als het gaat, verdergaan. Door de luidsprekers klinkt een oproep 'in ieder geval op dit plein te blijven'. De meeste optredens zijn afgelast en de populaire 'aktie- en straatmuziekgroep' R.K. Veulpoepers is al lang vertrokken. Wel kan Lineke Roseboom van de ABOP-homogroep alsnog haar toespraak houden. Ze legt een verband met het thema van de dag: 'Wat hier net gebeurde, geeft aan waar het om draait. Die jongens zijn opgevoed in de overtuiging dat homo-zijn een afwijking is.'

Voor veel deelnemers is de lol er inmiddels helemaal af. Ze zijn geschrokken van de agressiviteit en voelen het als een nederlaag dat een minderheid van reischoppers de manifestatie heeft verpest. Sommigen zijn vooral geschokt door

de steun van volwassenen aan de rellende jongeren: '[Ik hoorde] leuzen als: "Tegen de muur met die nichten en potten, maak ze kapot." De buurtbewoners, de vaders, de moeders stonden er glimlachend bij en keurden het goed.'

Binnenstad, 17 - 19 uur

Aan het begin van de avond lijken alle partijen een rust- en eetpauze in te lassen om zich op te laden voor de avond. Enkele forse regenbuien jagen iedereen naar binnen. De meeste demonstranten blijven op of in de buurt van het Lieve Vrouwekerkhof in de wetenschap dat de politie hen later zal escorteren naar De Flint, het cultureel centrum waar 's avonds gefeest, geflirt en nagepraat kan worden. Ongeveer duizend demonstranten houden echter Amersfoort aan het eind van de middag voor gezien.

Omstreeks 18.10 uur had zich [...] op de Zwanenhalssteeg en Langegracht het restant van de demonstranten opgesteld teneinde onder begeleiding van de politie naar de Flint te lopen via de Langestraat - Kamp - Coninckstraat.

De Flint, 19 - 03 uur

Vrouw op het Flintplein: 'Waarom moet het dan hier gebeuren, waarom niet ergens anders? In jullie eigen omgeving?'

Mannelijke demonstrant: 'Hier wonen ze toch ook mevrouw? Dacht u van niet?'

Vrouw: 'Nou moet je eens goed luisteren, het zal niet veel wezen. Wat wij straks voorbij zagen komen... dat is heel wat anders [...]'

Tweede vrouw: 'Nu mag dat dan allemaal wel. Daar moest je 60 jaar terug nog de bajes voor in. Ja, antwoordt u daar eens op [...]'

Mannelijke demonstrant: 'Of de kampen in'.

Eerste vrouw: 'Kan me niet schelen wat of ze er mee doen. Ik vind het abnormaal.'

Voor [...] de Flint had zich een groep burgers opgesteld die zich nogal agressief opstelden tegenover de op dat moment aankomende demonstranten.[...] Ongeveer 30 politiemensen hebben zich opgesteld tussen de stoet en het zich agressief gedragende publiek. [...] Een enkele keer bleken korte charges met de wapenstok noodzakelijk.

Hoewel het programma in De Flint afgewerkt kan worden zoals gepland, ervaren vele aanwezigen de avond als het dieptepunt van de dag. De vijandige verwelkoming in de buurt, het opgesloten zijn in een door de politie verdedigde vesting en 's nachts het onder politie-escorte begeleide vertrek zijn even zo vele vernederingen; 'als geslagen, makke lammeren werden we afgevoerd'.

Voor sommigen is de ellende nog niet voorbij. Op weg naar hun auto worden ze achtervolgd en in elkaar geslagen. Rotterdammer Leo Duyvendijk ligt vier dagen in een Amersfoorts ziekenhuis.

In het totaal werden 13 arrestanten aan het bureau gebracht. Bij de politie is bekend geworden dat 5 personen gewond zijn geraakt.³ [er] waren 106 politiemensen

Politie heeft relschoppers teruggedrongen richting Zwanehalsteeg

□ FOTO JAN CAREL WARFFEMIUS

sen in dienst waarvan er 78 [...] waren gepland. De twintig man assistentie van buiten zijn daarbij niet gerekend. [...] In totaal werden ongeveer 1300 overuren gemaakt, hetgeen [...] ruim f 50.000,- extra politiekosten betekent. Waarnemend politiecommissaris, M. Schouten, besluit zijn rapport met: *Mentaliteitsverandering ten opzichte van homoseksualiteit bereikt men niet door de confrontatie of ook het conflict te zoeken [...]*.

Amersfoort als keerpunt

De homo- en lesbische beweging is het niet met Schouten eens. 'Amersfoort' heeft grote gevolgen: veel media-aandacht, Tweede Kamervragen over niet optreden van de politie in Den Bosch en Amersfoort, hernieuwde solidariteit onder homo's en lesbo's (blijkend uit een grote opkomst op volgende demonstraties: Helmond 1 juli 1982 en Leiden, Roze Zaterdag 1983), een discussie over en het organiseren van ordediensten en weerbaarheidstrainingen, een verdere politisering van de homo- en lesbische beweging, het initiatief tot lokale 'homonota's' en het verzoek van het COC aan premier Van Agt om een interdepartementale werkgroep homoseksualiteit in te stellen.

Op de vraag waarom het in Amersfoort zo uit de hand liep, komt nooit een definitief antwoord. De *Amersfoortse Courant* zoekt een verklaring in de ligging van Amersfoort 'op de breuklijn Veluwe en Randstad. De ene helft is behoudend en zelfs onverdraagzaam tegenover alles wat afwijkt van de vertrouwde norm en de andere helft juicht blindelings elke vernieuwing toe.' Anderen wijzen op de uitzichtloze situatie van laaggeschoolde arbeidersjongeren die zo agressief reageren, omdat ze door flikkers en potten geraakt worden in het laatste stukje (seks-)identiteit waarin ze nog vertrouwen hebben. Politieagent Theo Ruijters, die er in 1982 bij was, heeft desgevraagd in 2006 een eenvoudiger verklaring: 'Ik zou het niet kunnen zeggen, ik denk dat Amersfoort er nog niet aan toe was'.

Noten

- 1 Voor de reconstructie van de gebeurtenissen zijn de hieronder genoemde bronnen gebruikt. Van één betrokken partij - de relschoppers - zijn, voor zover bekend, achteraf geen getuigenissen of herinneringen vastgelegd.
- 2 Citaten uit de 'Rapportage 26 juni 1982' van de Amersfoortse politie worden hier steeds gecursiveerd.
- 3 Het werkelijke aantal lag hoger, getuige ervaringen van slachtoffers die Amersfoort verlieten en in hun woonplaats medische zorg kregen en aangifte deden.

Bronnen

Archieven

Archief Eemland, Secretarieearchief Amersfoort 1975-1990 nr.5807 (stukken gemeente-bestuur en politie m.b.t. Roze Zaterdag 26 juni 1982).

Beeldmateriaal

Fotocollecties Archief Eemland, Ben Kruijs, Ton Verhees en Jan Carel Warffemius (samen zo'n 80 foto's van de demonstratie en ongeregelde heden). Met dank aan de laatste drie voor inzage in en het ter beschikking stellen van fotomateriaal. Het archief van Sekfotograaf Bernard de Wolff met veel 'Amersfoort'-foto's (aanwezig in IHLIA / IISG) is voorlopig niet in te zien.

[Vries, Rob de], Roze Zaterdag in Amersfoort, 26 juni 1982. 8mm-film met geluid (ca 18 minuten) op DVD, Bibliotheek Archief Eemland DVD 5343.

Villa Historica. Hilversum, NCRV, 3 juli 2006 (terugblik met Rob de Vries en politieagent Theo Reuvers). Bibliotheek Archief Eemland, DVD 5346.

Literatuur

Bakker, Frans, '26 juni, Amersfoort', in: *Pension Parkzicht. Maandblad van het COC afdeling Utrecht* 1 (1982) 7, 3-4.

Boerkamp, Miep e.a. (redactie) *Krant Roze Front demonstratie feest 26 juni Amersfoort* (Z.p., 1982).

Roze Front, *Programma Informatie Roze Week 19-26 juni 1982* (Amersfoort, 1982).

Sek Lesbisch / Homoblad 12 (1982) nrs. 6, 7, 8, 10 en 11/12. Verschillende artikelen, nieuwsberichten, ooggetuigenverslagen en ingezonden brieven. Nummer 7 van 23 juli 1982 is onder de coertitel *Amersfoort; de kei, de kater, de kick* grotendeels gewijd aan Roze Zaterdag.

Wel, Jack van der, De berichtgeving in de dagbladen over de homo-demonstratie van 26 juni 1982 in Amersfoort. Werkstuk in het kader van het doctoraal-bijvak massapsychologie aan de UvA. [Amsterdam, 1983]. Bevat als bijlage kopieën van een groot aantal krantenberichten. Aanwezig in IHLIA-Homodok Amsterdam.

Wie als fietser over de Koningsweg en de Provincialeweg van Utrecht naar Bunnik rijdt, kan ze haast niet ontgaan. Langs de parallelweg staan op regelmatige afstand van elkaar vierkante paaltjes van gewapend beton, die soms maar 10 centimeter boven de grond uitsteken, soms 80 centimeter hoog zijn. Wat zijn dat voor paaltjes en waarom staan ze daar?

Paaltjes tussen Utrecht en Bunnik

De paaltjes meten 30 bij 30 centimeter, tonen aan drie zijden het wapen van de provincie Utrecht en aan één zijde de letters PG. Van Utrecht tot aan de oprijlaan van Rhijnauwen staan ze aan de zuidzijde van de weg, tussen Rhijnauwen en Bunnik in de noordelijke berm. Vanwege hun uiterlijk en de afkorting zal menig een ze aanzien voor provinciale grenspalen. Echter, in geen velden of wegen is er een grens te bekennen. Geen gemeentegrens, geen waterschapsgrens, laat staan de provinciale grens. Wat willen deze paaltjes dan duidelijk maken? Ze staan er immers niet voor niets.

Provinciale wegenplan

De vormgeving van de provinciale wapens op de paaltjes verraden dat ze dateren uit de jaren dertig van de 20e eeuw. Op basis van dat gegeven en uit mondelinge informatie van omwonenden blijkt dat ze in verband staan met de provinciale weg die in de jaren dertig werd verbreed en geasfalteerd.

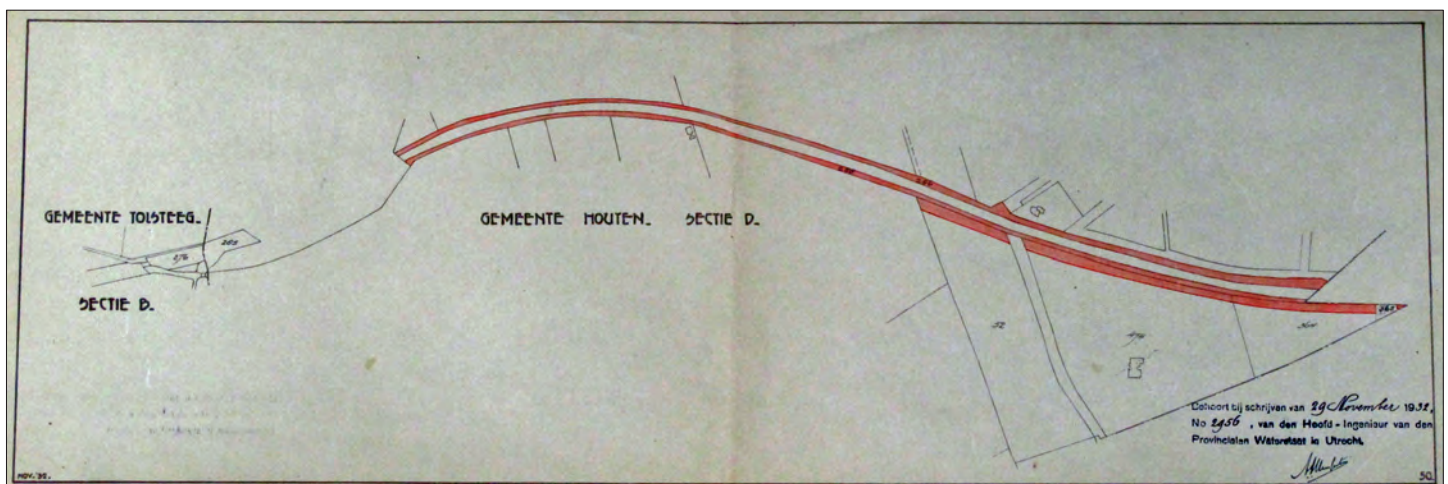
De weg was niet helemaal nieuw. Al in 1881 was een verharde provinciale weg aangelegd van Utrecht via Bunnik naar Cothen. Die werd aangeduid als provinciale grindweg en volgde het tracé van het zandpad waarvoor de Staten van Utrecht in 1628 opdracht hadden gegeven. Nadat in 1927 het Rijkswegenplan van kracht werd, volgden aanvullende provinciale wegenplannen. Ook in Utrecht maakte de provincie in de jaren dertig plannen om doorgaande wegen aan te leggen. De tolgeden en de smalle en slecht verharde wegen waren vele reizigers een doorn in het oog en de roep om goede wegen tussen belangrijke provinciale centra was groot.

De weg van Utrecht naar Bunnik maakte deel uit van het eerste provinciale wegenplan uit 1927. Dit plan, hoofdzakelijk uitgevoerd onder leiding van ir. A.A. Mussert (de latere leider van de NSB), vormde de provinciale aanvulling op het Rijkswegenplan en moest voorzien in een betere doorstroom van regionaal verkeer.

Berm met zieke bomen

De uitvoering van de weg tussen Utrecht en Bunnik had veel voeten in de aarde. De weg was weliswaar vanouds eigendom van de provincie, maar de bermen niet, die behoorden toe aan jhr. J.L.P. Bosch van Drakestein van Nieuw Amelisweerd. Bosch van Drakestein weigerde in 1927 de bermen met de beplanting te verkopen voor de getaxeerde waarde van f 8.400,-. Verwerving van de bermen door de provincie was nodig voor de aanleg van een vrij liggend fietspad. Tellingen hadden namelijk aangetoond dat er gemiddeld 1.000 personen per dag langskwamen en het Rijk schreef voor dat naast wegen met 500 of meer fietsende passanten een vrij fietspad moest liggen.

Nadat Bosch van Drakestein in november 1929 was overleden, nam de provincie de kans waar de bermen alsnog te verwerven van de weduwe. De provincie hoopte nu minder kwijt te zijn dan de in 1927 geschatte waarde. Een groot deel van de beplanting

Kadastrale kaart van de bermen die Bosch van Drakestein verkocht aan de provincie Utrecht.

Paal met verhaal

*Bijzondere historische palen
in het Utrechts landschap*

2

was namelijk intussen gerooid vanwege aantasting door de iepziekte. Omdat de grondprijzen in twee jaar tijd flink gestegen waren, kwam een nieuwe taxatie door een onafhankelijke commissie f 1.500,- hoger uit dan het aanvankelijke bod - een lelijke tegenvaller. Gedeputeerde Staten waren echter geenszins van plan meer te betalen en gingen de strijd aan met de douairière. In die strijd kreeg de provincie steun van een aanvankelijke vijand: de iepenspinkever. Het insect was verantwoordelijk voor de iepziekte en de weduwe Bosch van Drakestein ontving een aanschrijving de aangetaste bomen te laten rooien en afvoeren. Zij vond dat dit de taak van de provincie was als wegbeheerder. Bovendien ontbrak het haar aan personeel en middelen de bomen zelf te laten verwijderen. Uiteraard beriep de provincie zich erop dat de bomen niet in haar bezit waren en zij dus ook niet van zins was in actie te komen. In een intern memo sprak Mussert de hoop uit dat de waarde van de berm nu wel zou vermindern. De aantasting van de bomen zag hij als een zegen, aangezien bij eventuele herbeplanting meteen rekening kon worden gehouden met de gewenste wegingdeling. Na een overnamestrijd van bijna vijf jaar verkocht de weduwe Bosch van Drakestein de bermen en de daarop resterende, aangetaste bomen uiteindelijk voor f 5.926,-.

Blijvende geheimen

Waarschijnlijk heeft de provincie, kort nadat zij eigenaar werd van de bij de weg behorende bermen, de betonnen paaltjes laten plaatsen om duidelijk te maken dat de weg in zijn geheel haar eigendom was. Paaltjes als deze staan ook op andere plaatsen in de provincie, zoals langs de Soestdijkerweg tussen Bilthoven en Baarn en

de Hamseweg van Amersfoort naar Hoogland. Mogelijk zijn er nog meer provinciale wegen met dergelijke paaltjes. Het Eemland Archief beschrijft dergelijke betonpalen als 'Mussert'-paal, omdat ze op diens initiatief langs de doorgaande wegen in de provincie zouden zijn geplaatst. In de archieven zijn echter nog geen stukken teruggevonden die de aanbesteding en plaatsing van deze 'grenspaaltjes' beschrijven. Evenmin is er een bevredigende verklaring gevonden voor de afkorting PG. Tegenwoordig verkeren veel van de paaltjes in slechte staat, terwijl een enkele door buurtbewoners gekoesterd wordt en zelfs beschilderd is. Voor de weggebruiker hebben ze al lang geen nut meer. Die kan zich nu oriënteren met behulp van de groengele hectometerbordjes waarop duidelijk 'Provincie Utrecht' staat vermeld.

Enkele van de paaltjes

□ FOTO'S JANJAAP LUIJT

Bronnen

- Het Utrechts Archief, Archief van Gedeputeerde Staten van Utrecht 1920-1954 (toegang 1201), inv. 4979 (Weg nr. 9, Utrecht - Wijk bij Duurstede, een gedeelte te Bunnik (wegbermen Koningsweg) van de erven jhr. J.L.P. Bosch van Drakestein).
- Archief Eemland, Beeldbank MOA001007531.
- Borger, Guus J., *Staat van Land en Water; provinciale waterstaat van Utrecht 1882-1982* (Zutphen 1982).
- Horn-van Nispen, Marie-Louise ten, 'Anton Adriaan Mussert', in: *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis* 12 (2003) 32-38.

Sloop Gerrit Rietveld College vrijwel zeker

De gemeente Utrecht is van plan het gebouw van het Gerrit Rietveld College (voormalig College Blaucapel) in Tuindorp te slopen. Het gebouw dateert van midden jaren zestig, een periode waarvan de architectuur in het algemeen op weinig waardering kan rekenen. Oud-Utrecht kijkt met kritische blik naar de ontwikkelingen.

Het Gerrit Rietveld College is in 2005 na een fusie ontstaan en gehuisvest in het gebouw van een van de fusiescholen aan de Winklerlaan, hoek Eykmanlaan. Het vernieuwend onderwijsconcept waarvoor de school vijf jaar geleden koos, past niet goed in het huidige gebouw: 'Eigentijds modern onderwijs past niet in een ouderwets schoolgebouw met lange gangen en heel veel lokalen met dichte deuren. We krijgen ook een nieuw en modern gebouw aan de Winklerlaan, dat past bij ons moderne onderwijs. Het gebouw is kleinschalig, want het gebouw is opgedeeld in "kleine scholen" (domeinen) waar leerlingen hun eigen plek hebben.' (www.gerritrietveldcollege.nl)

Bedreigde gebouwen

Renovatie van het gebouw voor de huidige school is onderzocht en op zich mogelijk, maar daarvoor is uiteindelijk om onderwijskundige redenen niet gekozen. De gemeente Utrecht en de school hebben voorgesteld om op het achter

Entree Rietveld College

□ FOTO JEROEN DE LEEDE

de school gelegen sportveld een nieuwe school te bouwen, vervolgens het bestaande gebouw te slopen en te vervangen door (aanvankelijk) 120, nu 80 woningen. Voor sloop is gekozen, omdat de grondopbrengsten van de woningbouw nodig zijn als gedeeltelijke dekking van de kosten van nieuwbouw van de school. Het hergebruiken van het bestaande gebouw voor andere functies is door de gemeente niet onderzocht, vanuit de (niet nader onderbouwde) veronderstelling dat sloop-nieuwbouw financieel aantrekkelijker is dan herbestemming.

Het gebouw van het Gerrit Rietveld College heeft kwaliteiten, die volgens de Vereniging Oud-Utrecht aanleiding zijn voor een zorgvuldige afweging tussen sloop of hergebruik voor andere functies. Zo'n afweging heeft tot nu toe in het geheel niet plaatsgevonden. Alleen onderwijskundige en financiële argumenten zijn gebruikt als basis voor de gemeentelijke plannen.

De commissie cultureel erfgoed van Oud-Utrecht heeft zich het afgelopen half jaar intensief met het gebouw bezig gehouden. De commissie richt haar aandacht op bedreigde gebouwen en historische resten in de stad Utrecht. Recent heeft de commissie bij de gemeente onder meer aandacht gevraagd voor de waarde van het radiodistributiegebouw in de Vogelenbuurt en voor de panden aan de Van Sijpesteijnkade achter het station. Ook deze staan op de nominatie om gesloopt te worden.

Gedachte aan schoolgemeenschap

In het gebouw van het Rietveld College zat aanvankelijk het Reformatorisch College Blaucapel. De voorganger van deze

school was de Christelijke HBS, die in 1917 is gestart in een pand aan de Nieuwegracht. Dit gebouw werd in de loop der jaren te klein en in 1959 stelde de gemeente een kavel in de nieuwe wijk Tuindorp-Oost beschikbaar.

Het schoolbestuur gunde de opdracht in 1960 aan architect Cornelis (Kees) Elffers uit Rotterdam. De opdracht was om een schoolgebouw voor 780 leerlingen te bouwen, met de mogelijkheid tot uitbreiding naar ongeveer 1.000 leerlingen. Uitbreidingen werden in het ontwerp mogelijk gemaakt door aan de noordzijde van twee dwarsvleugels alleen de begane grond te realiseren en door ruimte te reserveren aansluitend op de gymlokalen. Al tijdens de bouw in 1964 werd opdracht verstrekt voor uitbreiding met zes lokalen. Toen is direct de eerste dwarsvleugel (tegenover de kantine op de kapel) gerealiseerd. Enige jaren later is ook de tweede dwarsvleugel (in het midden op de meubelberging) met zes lokalen gebouwd. De uitbreiding achter de gymlokalen ten behoeve van een derde gymnasietiekzaal en nog eens zes lokalen is er nooit gekomen.

De vier vleugels van het gebouw omsluiten de binnenhof. De noordvleugel heeft drie verdiepingen, de drie andere vleugels hebben één overkragende verdieping gesteund door pilaren. De begane grond heeft een kleine hoogte gekregen. Boven zijn de theorie- en praktijklokalen. De praktijklokalen liggen in een aparte U-vormige uitbouw rond de binnenhof. De twee gymlokalen liggen boven elkaar en kunnen van de school worden afgesloten voor gebruik buiten schooltijden. Gekozen is voor bebouwing rond een binnenhof om de gedachte aan een schoolgemeenschap uit te drukken. In het gebouw waren de nieuwste onderwijsideeën verwerkt. Vanwege het Dalton-onderwijs plaatste de architect in de achtergevel erkers aan de gang. Per erker konden drie leerlingen tegelijkertijd buiten de lessen om studeren. Het was niet eenvoudig om deze originele vormgeving te realiseren binnen het beperkte budget eigen aan scholenbouw. Voor de architect was de vraag naar realisatie van een kapel verrassend. Naast het gebouw zijn twee conciërgewoningen gebouwd. Er achter werd een sportveld aangelegd. In april 1965 werd het nieuwe gebouw geopend.

Bij het ontwerp werden drie kunstenaars betrokken. De broer van de architect, Dick Elffers, maakte een tegelwand rond de oorspronkelijke fietsenstalling voor docenten. Hij is bekend geworden als grafisch ontwerper, door zijn wandkunstwerken en als inrichtingsadviseur voor diverse musea. Gunhild Kristensen ontwierp de glas-in-loodramen in de hal. Jan Overbeeke ontwierp glas-in-loodramen voor respectievelijk de hal en voor de kapel en directeurskamer.

‘Degelijke, solide bouwwerken’

Architect Cornelis Elffers (1898-1987) heeft veel gebouwd, vooral in en rond Rotterdam. Hij was een zeer productieve architect. Hij ontwierp kantoren, bedrijfsgebouwen, woningen, maatschappelijke voorzieningen, kerken, landhuizen en winkels. Er staan zo’n twintig schoolgebouwen op zijn naam. Aanvankelijk werkte hij in traditionalistische stijl, maar vanaf ongeveer 1950 koos hij voor een strenge functionele stijl. Deze kwam tot uiting in strakke gevels met een veelal zichtbaar betonskelet, uitkiende maatverhoudingen en rechte

Jeroen de Leede

Planoloog en lid van de commissie cultureel erfgoed van Oud-Utrecht.

‘Teach in’ op 26 december 1968 in de hal van het Reformatisch College Blaucapel, door leerlingen georganiseerd ten bate van een vluchtelingen-kamp in Oostenrijk

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

vlakken. Hij ontwierp rationele, praktische plattegronden. Elffers besteedde erg veel aandacht aan de inrichting.

Hij is met twee gebouwen vertegenwoordigd op de Rijkslijst van 100 beschermde Wederopbouwmonumenten, te weten het gebouw van de Nederlandsche Handel-Maatschappij aan de Blaak te Rotterdam (1950) en het gebouw van het Groen van Prinstererlyceum te Vlaarding (1957). Het belangrijkste werk van Elffers is het complex Woudestein van de Erasmus Universiteit (aanvankelijk Nederlandse Economische Hogeschool) in samenwerking met Van der Heyden en Hoogeveen. Aan het ontwerp werd tussen 1962 en 1970 gewerkt.

In Utrecht heeft Elffers nog enkele werken gerealiseerd:

- Fabrieksgebouw NV Verma, rond 1947, werkplaats in een industriegebied opgetrokken uit een gewapend betonskelet met baksteen invulling (locatie niet achterhaald). De NV Emballagefabrieken v/h VERMA is nu onderdeel van een Amerikaans bedrijf en niet meer in Utrecht gehuisvest.

Vleugel Rietveld College met tegelwand door Dick Elffers

□ FOTO JEROEN DE LEEDE

- Verbouw begane grond Reisbureau Lisonne-Lindeman, Oud Kerkhof - Annastraat, rond 1948 (bestaat niet meer).
- Verbouw Modemagazijn Dijkhoff, 1958-59 (Oudegracht 83 / Lange Viestraat 1; nu Randstad Uitzendbureau).
- Jan van Nassau Kweekschool (nu: Marnix Academie), destijds Verlengde Kardinaal de Jongweg, 1960-66. Dit gebouw is later diverse keren verbouwd en uitgebreid.
- Verbouw lunchroom Ruteck, 1962 (Potterstraat 2, nu Inter-sport).
- Acht herenhuizen in Tuindorp-Oost, rond 1967 (precieze adres onbekend).

Volgens Sandra Eelen 'volgde [Elffers] alle projecten steeds van begin tot einde, hoewel hij zich liet bijstaan door zijn bureau, had hij toch alles zelf onder controle. Hij was dag en nacht met onverminderd enthousiasme en toewijding bezig met zijn vak. Wanneer Elffers incidenteel met collega architecten samenwerkte, komt het er meestal op neer dat Elffers door natuurlijke autoriteit en enthousiasme de opdracht grotendeels alleen afwerkte.' Eelen eindigt haar essay met een beoordeling van de architect: 'Het oeuvre van Elffers heeft geen grote verschuivingen teweeg gebracht in de Nederlandse bouwkunst, hij was geen trendsetter, maar zijn evenwichtig ontwikkelde stijl is een zeer mooie, duidelijke afspiegeling van een halve eeuw architectuur. Hij verwerkte de heersende tijdsgeest op persoonlijke wijze in zeer degelijke, solide bouwwerken. Zijn opdrachtgevers waren altijd zeer tevreden, wat hem dikwijls nieuwe opdrachten bezorgde; met sommigen raakte hij zelfs persoonlijk bevriend. Elffers was van mening dat de architect de dienaar van zijn opdrachtgever is; maar niet zijn bediende.'

Vernieuwende onderwijsarchitectuur

Het gebouw van het huidige Gerrit Rietveld College is voor Utrecht bijzonder te noemen. In de jaren 60 zijn in Utrecht meer gebouwen voor voortgezet onderwijs gebouwd, maar slechts bij enkele daarvan kwamen de nieuwste onderwijskundige inzichten in het gebouw tot uiting. In het gebouw van de voormalige Openbare Scholengemeenschap Hendrik van der Vlist is nu een ROC gehuisvest en het zal in het kader van de vernieuwing van Kanaleneiland Centrum worden gesloopt. Het gebouw van het Niels Stensen College is al

gesloopt. Het gebouw van voormalig College Blaucapel is als enige voorbeeld van vernieuwende architectuur over. In het cultuurhistorisch onderzoek van naoorlogse wijken wordt over Tuindorp-Oost gezegd: 'Ook de bijzondere bebouwing (scholen, kerken en winkels) is van kwaliteit. Enkele pareltjes: de bakstenen Prinsenhof en College Blaucapel.'

Helaas vindt de gemeente onderzoek naar de mogelijkheden voor hergebruik en de financiële consequenties daarvan niet nodig. In het kader van de collegeonderhandelingen hebben de drie collegepartijen (Groen Links, PvdA, D66) zonder de mening van belanghebbenden te horen en zonder te wachten op de discussie in de raad, afgesproken dat het sloop-nieuwbouwplan doorgaat. De kans op behoud van het gebouw is daarmee vrijwel nihil geworden.

Literatuur

- Eelen, Sandra., 'Cornelis Elffers (1898-1987)' (via: www.bonas.nl)
 Elffers, Cornelis, 'H.B.S. te Utrecht', in: *Bouw*, 14 (1960)50, 1535.
 Elffers, Cornelis, 'Reformatorisch college Blaucapel te Utrecht', in: *Bouw*, 21 (1966)12, 403-410.
 Elffers, C., 'Reformatorisch college Blaucapel te Utrecht', in: *Bouwkundig Weekblad*, 85 (1967)6, 96-100.
 Gemeente Utrecht, Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit Rietveldcollege (februari 2010)
 Santen, B. van, 'Het stedenbouwkundige plan voor Tuindorp Oost', in: *Wijkkrant Tuindorp Oost* (oktober 2009)
 Urban Fabric en Steenhuis Stedenbouw, *Tien naoorlogse wijken van Utrecht, Cultuurhistorisch onderzoek en ruimtelijke analyse, deel 7 Tuindorp-Oost* (juni 2006)

Websites

- www.blauccapel.nl/monument/geschiedenis/geschiedenis.pdf
www.bonas.nl (informatie over Cornelis Elffers)
www.gerritrietveldcollege.nl

Utrechts industrieel erfgoed

'Wat zou er vroeger in dat gebouw gezeten hebben?', is een vraag die Utrechters zich regelmatig stellen als ze een voormalig bedrijfspand passeren. Een inventarisatie van de gemeente Utrecht leverde een lijst op van ruim 500 gebouwen behorende tot het industriële erfgoed uit de periode 1850-1975. De oogst varieert van transformatorhuisjes en sluiswachterwoningen tot graansilo's, sigarenfabrieken, drukkerijen en elektriciteitscentrales. De belangrijkste daarvan zijn nu, gegroepeerd naar bedrijfstak, beschreven in dit rijk geïllustreerde overzicht dat de geheimen van menig gebouw ontsluit.

Marijke van den Heuvel, *Fabrieken! Industrieel erfgoed in de gemeente Utrecht*. Utrecht, Matrijs, 2010. 160 p. ISBN 978 90 5345 401 5. €19,95.

Amersfoortse stadhuizen

Tijdens haar 750-jarige bestaan als stad heeft Amersfoort verschillende stadhuizen gekend. Die huizen weer spiegelen de status van de stad en de functies van het lokale bestuur door de eeuwen heen. Recent onderzoek heeft vooral veel nieuwe gegevens opgeleverd over het - waarschijnlijk - vroegste stadhuis op de Hof. Die geschiedenis en die van de latere stadhuizen, inclusief nooit uitgevoerde plannen, wordt beschreven in een mooi verzorgde uitgave.

Max Cramer e.a., *Stadhuizen van Amersfoort. De bouwgeschiedenis*. Bussum: Thoth, 2009. 95 p. ISBN 978 90 6868 533 6. €17,50.

Kroniek van abdis

Van 1503 tot 1548 hield Henrica van Erp, abdis van het adellijke vrouwenklooster in De Bilt, een kroniek bij van de dagelijkse gebeurtenissen waar zij en haar klooster bij betrokken waren. Dit bijzondere document is nu, dankzij een uitvoerige inleiding en een hertaling in modern Nederlands (afgedrukt naast de 16e-eeuwse tekst) toegankelijk voor een breed publiek. Op de website van Het Utrechts Archief kan de bezoeker zelf bladeren in een deel van het 17e-eeuwse afschrift (het origineel ging verloren).

Anne Doedens en Henk Looijestein (inleiding en bezorging) *De kroniek van Henrica van Erp, abdis van Vrouwenklooster*. Hilversum, Verloren, 2010. 206 p. ISBN 978 90 8704 144 1. €19,-.

Tweede dvd over Utrechts verleden

Eind vorig jaar zond RTV Utrecht een tweede serie korte programma's uit - half documentaire, half nagespeelde scènes - over belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van stad en provincie. De elf afleveringen, nu verzameld op dvd, lopen van *Graven*

in de Heuvelrug (200 tot 500 v.Chr.) via onder andere *De geboorte van de stad Utrecht* (1122) en *De Pyramide van Austerlitz* (1804) tot *Watersnood in Eemland* (1916). De extra aflevering laat zien hoe de serie gemaakt is.

Machteld Smits (eindredactie); Geertje Broers (productie), Annechien Steenhuizen (presentatie), *Verleden van Utrecht deel 2. Utrecht: RTV Utrecht, 2009. dvd ca 144 min. €11,75.*

Ook verschenen

Aart Aalbers, *'t Gebeurde in het Veen*. Barneveld: BDU, 2009. 156 p. ISBN 978 90 8788113 9. €17,50. Verzameling korte verhalen uit Veenendaal door de eeuwen heen.

Jan Blokker jr., *Oorlog in je achtertuin. Verhalen van de Grebeline*. Zwolle: Waanders, 2010. 208 p. ISBN 978 90 400 767 18. €24,95.

George Bootsma (redactie), *Twee werelden - één Hongerwinter. Utrechtse dagboeken van vader en zoon 1944-1945*. Hilversum: Verloren, 2010. 157 p. ISBN 978 90 8704 163 2 €16,-. Belevissen tijdens de Hongerwinter van vader Dorus (op Hoograven) en zoon Reijer Bootsma (op voedseltochten), uitgegeven door kleinzoon George Bootsma en voorzien van een historische inleiding door Ton H. van Schaik.

Sjoerd van Geuns, *500 jaar Van Wouklokken in de Utrechtse Domtoren*. Utrecht: Utrechts Klokkenluiders Gilde / Stichting Plan-tage, 2009. 119 p. ISBN 978 90 77030 30 1. €12,95.

Erik de Geus, *Terug naar Utrecht. #1. De binnenstad*. Utrecht: Begijnkade 18, 2009. 112 p. ISBN 978 90 78019 24 4. €12,95. Vijftig oude ansichtkaarten en vijftig tussen 2005 en 2009 op dezelfde locaties gemaakte foto's.

Auke Hoekstra, *Boeren, burgers en buitenlui: Maarssense verhalen uit de eerste helft van de vorige eeuw*. Z.p. 2009. 251 p. ISBN 978 90 7908604 7. €16,95.

Ronald van Immerseel e.a., *Eyckenstein. Op de grens van zand en veen*. Utrecht: Matrijs, 2010. 96 p. ISBN 978 90 5345 403 9. €14,95. Geschiedenis van het landgoed Eyckenstein tussen De Bilt en Soest.

Winfried Leeman, *Van Fruitveiling tot Veilingpark. Op de grondvesten van Dorestad*. Liempde: Kempen, 2009. 104 p. ISBN 978 90 6657284 3. €15,- Fotoboek over de ontwikkeling en transformatie van de Fruitveiling tot nieuwbouwwijk Veilingpark in Wijk bij Duurstede.

Maarten Ridderbos, *Kleine atlas van de oude Hollandse Waterlinie*. Amsterdam: Mijn Eigen Boek, 2009. 193 p. ISBN 978 90 5974249 9. €22,50.

De bankiersfamilie Oortman vierde in de herfst van 1828 dubbel feest: de inwijding van een nieuw buitenhuis en een aanstaand huwelijk. Recent ontdekte documenten werpen nieuw licht op de gebruiken bij zo'n partij van de hogere burgerij. Over een bijzonder feest - 35 heildronken! - in een bijzonder huis.

Gezicht op het huis De Meent aan de Minstroom, gezien uit het westen

□ PENTEKENING J. OORT, 1828 | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Het inwijdingsfeest van het

Op dinsdag 23 september 1828 verzamelde zich in het buitenhuis Minstroom een hoogstwaarschijnlijk deftig, maar vrolijk gezelschap. Twee paren, die ieder iets te vieren hadden, vormden het middelpunt van de feestelijkheden. Allereerst waren dat de gastheer en gastvrouw, Andries en Johanna Oortman-Cuperus, beiden begin vijftig en trotse eigenaars van het nieuw gebouwde huis. Het inwijdingsfeest dat ze die dag gaven, vond tevens plaats ter ere van hun nichtje Judith Oortman (21) en haar verloofde Jan Gerlings (22). Het jonge paar zou drie dagen later in het huwelijk treden. De datum voor het feest was al in het voorjaar vastgesteld, kort nadat Andries en Johanna gehoord had-

den van de huwelijksplannen van de dochter van Andries' broer en schoonzus, Christiaan Oortman en Elizabeth Oortman - Brouwer Bosch. Als plaats van samenkomst kozen Andries en Johanna niet voor hun woonhuis aan de Oudegracht bij de Viebrug (wijk H, nummer 9), maar voor het in aanbouw zijnde buitenhuis, dat volgens de bouwers eind augustus opgeleverd zou kunnen worden. Daarna restten nog enkele weken om het huis naar behoren in te richten.

Andries en zijn vier jaar jongere broer Christiaan waren niet alleen door hun bloed, maar ook zakelijk met elkaar verbonden. Samen richtten ze in juli 1800, net 23 en 19 jaar oud, de firma Oortman, bankiers en commissio-

nairs in effecten op. De broers ontwikkelden zich tot succesvolle bankiers en de bouw en inwijding van Huis Minstroom waren ook bedoeld om Andries' nieuw verworven status luster bij te zetten.

Hofstede en herberg

Voor de bouw van hun buitenhuis hadden Andries en Johanna hun oog laten vallen op een lap grond net buiten de stad, vanaf de Tolsteegbrug een half uur lopen over de onverharde Abstederdijk. Die was waarschijnlijk al in de 11e eeuw aangelegd op de zuidelijke oeverwal van de Minstroom. Dat riviertje was een zijtak van de Kromme Rijn en stond in verbinding met de Singel (ter hoogte van

Cees van Walré de Bordes

Was hoofd afdeling Juridisch-Bestuurlijke Zaken bij Rijkswaterstaat in Den Haag. Na zijn pensionering acht jaar secretaris-rentmeester van St. Evert Zoudenbalch Huis.

Christiaan Kramm, ontwerper van het huis Minstroom

□ TEKENING G. COUTTEAU, 1839 | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

buitenhuis Minstroom (1828)

het latere wees- en bejaardenhuis St.-Hieronymus) en via de Ridderschapsvaart met de Biltse Grift.¹

Begin 19e eeuw bestond het gebied rond de Abstederdijk uit weilanden, boerderijen en enkele hoveniersbedrijven. De Oortmans kochten daar een stuk land met een hofstede aan de Meent, zoals de Minstroom en later het buitenhuis wel werden genoemd. De hofstede was al oud en had in de 18e eeuw ook een tijdlang dienst gedaan als herberg. Een akte uit 1739 vermeldt dat Hendrik Assuerus Wttewaal, raad in de vroedschap en schepen van Utrecht, aan Hendrik van der Steen verhuurde 'een parcele lands groot met het sandpad en den halven dyk, 2 mergen 298 roeden,

met warmoesierswoning, aan eynde van Abstede te De Bilt'. Op een lijst uit 1749 van 'personen die sig aangegeven hebben om sterken drank uyt te slijten off te tappen' staat onder anderen vermeld 'Hendrik van der Steen in de Nieuwe Minstroom als tapper van den sterken drank'.² Die herberg zal daar aardig gelegen hebben, met een aantrekkelijk uitzicht over het Oudwijkerveld.

Wttewaal stelde in 1759, toen hij inmiddels oud-burgemeester van Utrecht was, een testament op waarin hij aan zijn zoon Ferdinand 'de heerlijkheid Stoetwegen, de hofstede Mynswaart met landen en de nieuwe herberge de Mynstroom met landen' naliet. Maar Ferdinand moest

geduld hebben, want in 1771 leefde zijn vader nog. Deze verhuurde toen aan Berent Coot en diens vrouw Gertruy Maria van Es 'een hofstede, bestaande in huyzinge c.a. met 9 kampen wyland, groot 20 mergen, gelegen aan de Nieuwe Grift'. Deze Berent en Gertruy woonden op het zelfde adres als eerder Hendrik van der Steen. Het is dus aannemelijk dat de herberg op dat moment niet meer als zodanig functioneerde.³

Christiaan Kramm

Andries Oortman liet de boerderij staan. In 1840 woonde Cornelis Oostveen, veehouder en landbouwer op dat adres, en van 1855 tot 1888 de landbouwer Hermanus Vermeulen.⁴

De landerijen rond de hofstede waren toen nog geen eigendom van Oortman. Wel had hij een langgerekt stuk weiland van bijna vier hectaren langs de overkant van de rivier verworven, pal tegenover zijn nieuwe huis.⁵

Voor het ontwerp van het buitenhuis benaderde Oortman Christiaan Kramm, architect en sinds 1826 directeur van de bouwkundige afdeling van de Utrechtse Stadstekenschool. Kramm (1797-1875) maakte ontwerpen voor vele Utrechtse bouw- en verbouwingsprojecten, waarvan die voor Paushuize wel de grootste was. Het buitenhuis voor Oortman is het vroegst bekende ontwerp van Kramm dat ook daadwerkelijk gerealiseerd is en het wordt, net als zijn andere woonhuizen, tot zijn beste werk gerekend.⁶ Waarschijnlijk werd het nieuwe buitenhuis gebouwd vóór en bijna tegen de westzijde van de hofstede. Dat blijkt uit opeenvolgende kadasterkaarten, beginnend met die van 1832, waarop het buitenhuis als één lang gebouw wordt afgebeeld. Volgens de bewaard gebleven bouwtekeningen had het nieuwe huis geen ramen aan de achterzijde.⁷

Toasten en Condities

Het was in dit opvallende nieuwe buitenhuis dat op 23 september 1828 het eerder genoemde feest plaatsvond ter ere van de inwijding en van de op handen zijnde bruiloft van Judith Oortman en Jan Gerlings. Gerlings was afkomstig uit Haarlem en had Judith leren kennen tijdens zijn studietijd in Utrecht, waar hij in 1827 advocaat werd bij de Utrechtse Regtbank van Eersten Aanleg.

Zo'n feest werd grondig voorbereid. Een aantal bewaard gebleven papieren en een speciaal gegraveerd drinkglas getuigen daar nog van. Zo is er een lied overgeleverd dat de aanwezigen volgens het omslag moesten zingen op de wijs van *Marchand de la Parapluie* ('Te Minstroom bij deszelfs inwijding en ter eere van bruid en bruidegom J. Gerlings en J. Oortman gezongen, 23 Sept 1828').⁸ Aardig is het gedichtje dat Kooijman, de visser van de Minstroom, zou opzeggen. De bruidegom schreef het zelf met daarbij de regieaanwijzing: 'Hij komt binnen in zijne gewone kleeding met een

vischnet op den rug waarin eene rol papier ligt.' Kooijmans optreden ging evenwel niet door, want hij bleek analafeet.⁹

Verreweg het meest interessant is het papier met de aantekeningen van de ceremoniemeester.¹⁰ Daarop staat een lijst met liefst 35 heildronken - *Toasten en Condities* genoemd¹¹ - die aan tafel zouden worden uitgebracht. De nu gevonden lijst vormt een unieke illustratie van wat we tot nu toe alleen wisten uit twee veel oudere bronnen.

De Franse filosoof Denis Diderot beschreef de feest- en drinkgewoonten bij de Hollandse burgerij, zoals hij

die waarnam tijdens zijn verblijf in Holland en Utrecht in de jaren 1770: 'Aan tafel wordt eerst op de gezondheid van de heer en vrouw des huizes gedronken en vervolgens op die van alle disgenoten, de afwezige vrienden, familieleden, maîtresses, op de voorspoed van de republiek, op het succes van de handel en als de republiek in oorlog is, op het succes van de krijgsv verrichtingen. Deze wensen eindigen met een dronk op de vriendschap, waarbij de glazen tot aan de rand worden gevuld. Deze dronk verheugt hen het meest, want ondanks de tegenstrijdige belangen, worden er wel vriendschappen gesloten.'¹²

Ontwerptekeningen van de voorgevel en een doorsnede van het huis

□ TEKENINGEN CHRISTIAAN KRAMM, 1828 | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Uit erkentelijkheid voor het organiseren van het feest kreeg het echtpaar Oortman - Cuperus een speciaal voor hen gegraveerd drinkglas. Dit glas, hoog 20 cm, vertoont aan de ene kant het nieuwe huis Minstroom, aan de andere kant staat de tekst 'Dezer Landheer! Strekke U ter Gedachtenis, Hoe Minstroom's Eerste feest, naar eisch, gehouden is'. Onder deze tekst staat de datum 23 Sept. 1828. Het glas werd gegraveerd door de Utrechtse glasgraveur Adrianus Hoevenaer jr (1764-1832).

□ PARTICULIERE COLLECTIE

Drink-voorwaarden en -betuigingen

Diderots observaties bevestigen wat K. van Alkemade en mr. P. van der Schelling al in 1732 in hun *Nederlands Displegtigheden* [...] schreven over de heildronken die werden uitgebracht: 'En wat vorder de hedendaagse gewoontens belangd, die van andere volken ontleend schynen, vooral in de Steden: men meend, dat in Nederland meestal de gewoonte is verscheidene zoogenaamde drink-voorwaarden, of drink-betuigingen voor het drinken in te stellen, en te drinken; en wel voor eerst de welkomst der verscheene gasten. Vorder de Gezondheid der zelve, en wel van yder in 't byzonder, naar der zelve Waardigheden.' Deze opsomming gaat - verkort - verder met: 'de

gezondheden van de afwezende egtgenoten der tegenwoordige gasten; soms de zoogenaamde inclinatie der ongehuwde personen, of hetgeen hen lief is, het goed succes van hunnen verkiezing, vryaadzie enz.; het welwezen van yders respective kinderen; in zekere gevallen heil te wenschen aan de onzichtbaren (dwz de ongeborenen); het heil der afwezende vrienden; het welvaren en goed succes van yders beroep, negotie, koophandel, reederye, ondernemingen enz.; het welvaren van de Stad, of plaats waar toe men de meeste betrekking heeft; 't Welvaren van der zelve Regering, of ook wel van des zelfs hooge en laage Kollezien, volgens rang; het welvaren van het gemeene land, als by voorbeeld Hol-

land; de Souverain, de Prins van den Lande, of in Holland de Ed. Gr. Mog.; het welvaaren van de Vereenigde Nederlanden; Haar Hoog Mog. en der zelve goede Regering; de respective Kollezien van deze of gene Provincie; die der Generaliteit; het Welvaaren van de Geoktrooijeerde Oostindische als ook de Westindische Maatschappij der Vereenigde Nederlanden en der zelve respective Bewindhebberen; het welvaaren van de Groote, Groenlandse, en andere Visserijen. Ten slotte een glaasje van dankbaarheid aan den Onthaaler der Gasten, en een van den Traktant tot dankbaarheid voor de eer en het vermaak hem door het gezelschap aangedaan.'¹³

Wat onmiddellijk opvalt, als we de 'toasten en conditieën' uit 1828 leggen naast bovenstaande opsomming van bijna een eeuw eerder, is de grote overeenstemming in inhoud en volgorde van de uit te brengen heildronken. Opmerkelijk in het lijstje is ook de verdeling in enerzijds toas-

ten en anderzijds felicitaties en condities. Het verschil is wel duidelijk: er wordt getoast speciaal op de gezondheid van de genoemde personen, terwijl de conditie, de toegebrachte dronk, gereserveerd is voor algemenere onderwerpen zoals de middelen van bestaan en het onderwijs.

Wie verbaasd is over het grote aantal toasts en condities, moet bedenken dat niet iedere gast met elke ronde hoofde mee te drinken. *De Volmaakte Hollandsche Keukenmeid* (Amsterdam 1761) daarover: 'Zo het gezelschap maar uit 10 a 12 mensche bestaat mag men de gezondheden in 't rond drinken, dog 't is dwaas dat men dit allen te gelyk doet, dewyl men allen te gelyk geen dorst heeft, maar die dit begeert te doen moet om een glas wyn aan de knegt of meid, die de tafel diend, verzoeken.'

De disgenoten in Huis De Minstroom zullen niet bij iedere toast daadwerkelijk gedronken hebben. Immers: drie dagen later vond elders de bruiloft plaats, weer met een feestelijk dejeuner en enkele liederen.

Van Minstroom naar Aloysiuskerk

Hoe ging het verder met de twee feestparen en het buitenhuis? De broers Oortman bleven bankieren en in 1838 namen zij hun beider zonen Joannes en Andries Chr.zn als hun associés aan. In 1841 besloten de broers echter uit elkaar te gaan; op 24 december passeerde een akte van scheiding van hypotheaire kapitalen tussen Andries en Christiaan. Andries ging vervolgens door onder de naam A. Oortman, commissionair in effecten, op zijn huisadres Oudegracht bij de Viebrug. Christiaan gaf zijn firma de naam Christiaan Oortman en Zoon, een naam die ongewijzigd zou blijven tot het faillissement in 1908. In 1847 overleed Christiaans zoon Andries en het jaar daarop nam Christiaan zijn schoonzoon Jan Gerlings als medefirmant op, en in 1853 werd de kleinzoon/zoon Jan Dionys Oortman Gerlings deelgenoot.¹⁴

Jan en Judith Gerlings-Oortman (overleden in 1884, respectievelijk 1886) kregen in de loop der jaren drie kinderen: Jan Dionys (1830-1899), die later de achternaam Oortman Gerlings kreeg, Judith (1832-1904)¹⁵ en Cornelis (1834-1898).

Lijst met toasten en condities

Conditiën ingesteld op een feest, ter eere des bruidegoms en der bruid gegeven op Minstroom den 23 September, terwijl tevens dit buitengoed plegtig en vrolijk werd ingewijd.

Toasten

1. Welkomst aan Tafel
2. Gezondheid van Bruid en Bruidegom
3. „ der ouders van de bruid
4. „ „ „ „ den bruidegom
5. „ „ Grootouders van bruid en bruidegom
6. „ van Gastheer en Gastvrouw
7. „ „ Broeders en Zusters van bruid en bruidegom
8. „ „ Ooms en Tantes „ „ „ „
9. „ „ verdere familie
10. „ der Ongetrouwde Dames (tegenwoordig)
11. „ „ „ Heeren „
12. „ „ Absentgenoodigden
13. „ „ Afwezige Kinderen der getrouwden
14. „ „ toekomende „ „ on- „

Felicitatiën en Condities

1. Felicitatie van bruid en bruidegom
2. „ met de inwijding van Minstroom
3. „ „ „ 25jarige trouwdag van Bruidegoms ouders
4. „ „ „ 26jarige „ „ Bruids ouders
5. Inclinatorie der ongetrouwde Dames
6. „ „ „ Heeren
7. De middelen van bestaan in het algemeen
8. De practijk in het bijzonder
9. De Koophandel en de Zeevaart
10. De landbouw en boomteelt
11. De Academie en De Rector
12. De Veeartsenyschool
13. De Illustere School te Amsterdam
14. Het Land en de Koning
15. De aanstaande woning van Bruid en Bruidegom
16. De opening van de jagt
17. (onleesbaar gemaakt)
18. De Hollandsche taal
19. de Vijf faculteiten
20. De Vriendschap
21. Den Gastheer bedanken

De achtste conditie heeft waarschijnlijk betrekking op de advocatenpraktijk van de bruidegom.

De condities nummer 11 en nummer 19 lijken dubbelgangers te zijn.

Merkwaardig zijn de condities nummer 12 en 13. De Rijksveeartsenijschool werd in 1821 opgericht; de dronk lijkt dus een eerbetoon aan de jonge Utrechtse instelling.

De reden voor een dronk op het Athenaeum Illustre in Amsterdam (opgericht 1632 en in 1815 wettelijk erkend als instelling van hoger onderwijs) is onduidelijk.

Het echtpaar Christiaan Oortman en Eliza-beth Oortman - Brouwer Bosch. Voorstudies voor portretschilderijen door Johan Heinrich Neuman (1819-1898) in 1852 gemaakt ter gelegenheid van de gouden bruiloft van het echtpaar.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

Na de dood van haar man in 1843 bleef Johanna Oortman - Cuperus het buitenhuis gebruiken blijkens een vermelding uit 1846 over *De Meent*: 'buitenplaats in het Overkwartier der provincie Utrecht. Deze buitenplaats beslaat met twee boerenplaatsen en enige daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 74 bunder, en wordt thans in eigendom bezeten door Mevrouw de Weduwe Andries Oortman, woonachtig te Utrecht.'¹⁶ Johanna overleed in 1853.

In 1890 kocht de Utrechtse advocaat en bankier mr. F.A. van Hall De Minstroom.¹⁷ Ongeveer tien jaar later begon de woningbouw rond het aan te leggen Wilhelminapark. In 1910 was het buiten leeggekomen en onttakeld en een jaar later werd het terrein tot bouwterrein verkaveld. Op de plaats waar het huis De Minstroom stond, kwam een kerk, de Sint-Aloysius, op de hoek van de Rembrandtkade en de Adriaen van Ostadelaan.

Met dank aan mevr. Ellen Drees en mevr. Oortman Gerlings-Heyse voor het welwillend beschikbaar stellen van gegevens.

Noten

- 1 De loop van de Minstroom is voor een belangrijk deel nog te volgen van de Maliesingel tot aan de Zilveren Schaats (voorbij revalidatiecentrum De Hoogstraat) via (pad tussen) Abstederdijk / Zonstraat / Minkade, Waldeck Pyrmontkade en Rembrandtkade (zie bijvoorbeeld op <http://maps.google.nl>).
- 2 Akte van verhuur 1739: HUA, U184a6, aktenr 281, H. van Dam dd 22-10-1739; lijst 1749: *Jaarboek Oud-Utrecht* 1969, 61.
- 3 Testament 1759: HUA, U184a24, aktenr 40, H van Dam dd 18-04-1759; akte van verhuur 1771: HUA, U196a19, aktenr 27, G.J.van Spall dd 31-05-1771; Woonadres: zie Boerderijenbestand Historische Kring d'Oude School (De Bilt, de Meent/de Minstroom - Vossegatselaan. Adres in 1890: Minstroom A1.
- 4 Idem, onder 'Woonadres'.
- 5 *Kadastrale Atlas provincie Utrecht* in 1832; het lange weiland: gemeente Abstede sectie A nr 625; boerderij De Meent met erf: gemeente De Bilt sectie C nrs 205 en 205a. Andries Oortman was toen ook eigenaar van de in de buurt liggende boerderij Minsweerd, gemeente De Bilt sectie C nrs 213 en 213a.
- 6 Volgens R.C. Hekker, in: *Kunst in Utrecht* 2 (1963) nr.3 (december), 24. Voor een biografische schets zie: C.C.S. Wilmer, 'Christiaan Kramm (1797-1875) architect, kunstschilder en kunstverzamelaar', in: J. Aalbers e.a., (red.) *Utrechtse biografieën 3. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Utrechtse* (Amsterdam/ Utrecht 1996) 96-101.
- 7 Kopieën van vier bouwtekeningen voor het nieuwe huis, met Kramms naam en het jaartal 1828, bevinden zich in Het Utrechts Archief (Collectie beeldmateriaal, nrs 135103 en 135104). De eerstgenoemde tekening toont de voorgevel en een doorsnede van het huis, niet de achtergevel.
- 8 Het *Lied van Marchand de la Parapluie* was een destijds populair lied over een rondreizende parapluverkoper die (al naar gelang de tekstvariant enigszins dubbelzinnig) een 'Mameselle' het hof maakt. Zie www.liederen-bank.nl
- 9 Beide stukken in Familiearchief Oortman Gerlings.
- 10 Door de auteur aangetroffen tussen door hem geërfde familiepapieren.
- 11 Het woord 'conditie' heeft volgens het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, editie 1916, onder andere als toen al niet meer gewone betekenis: 'een dronk gewijd aan iemands (goede) conditie, t.w. aan zijne gezondheid, zijn voorspoed enz; een toegebrachte dronk.' Voor de lijst zie het kader.
- 12 Denis Diderot, *Over Holland, een journalistieke reis 1773-1774* (Amsterdam 1994).
- 13 K. van Alkemade en P. van der Schelling, *Nederlands Displegtigheden, vertoonende de plegtige gebruiken aan den Dis, in het houden van Maaltyden, en in het drinken der Gezondheden, onder de oude Batavieren, en Vorsten, Graaven, Edelen, en andere ingezetenen der Nederlanden, weleer gebruikelijk* (Rotterdam 1732) 389 e.v.
- 14 Gegevens uit Familiearchief Oortman Gerlings.
- 15 Deze Judith en haar echtgenoot Jan van Walré waren de overgrootouders van de auteur.
- 16 A.J. van der Aa, *Het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* dl 7 (1846)
- 17 *Jaarboek Oud-Utrecht* 1969 (Utrecht 1969) 62.

Mooi geschiedverhaal over Rampjaar 1672

Is het mogelijk om belangrijke historische gebeurtenissen te vertellen in de vorm van persoonlijke verhalen? Luc Panhuysen is dat met zijn boek over het Rampjaar 1672, gebaseerd op de correspondentie tussen leden van de Utrechtse familie Van Reede van Amerongen, grotendeels gelukt. Op meeslepende wijze presenteert hij de spannende gebeurtenissen in de Republiek der Verenigde Nederlanden, al springt hij wel wat ambivalent om met zijn materiaal.

Adam Frans van der Meulen, Lodewijk XIV trekt bij het Tolhuis bij Lobith de Rijn over, 12 juni 1672

□ COLLECTIE RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

Panhuysen begint zijn verhaal met de constatering dat de geharde generatie uit de Tachtigjarige Oorlog was vervangen door 'vredeskinderen'. Daarmee bedoelt Panhuysen een generatie die het begrip oorlog alleen kende uit de couranten, pamfletten of van sterke verhalen van matrozen die slag op zee hadden geleverd tegen Engeland. Het jaar 1672 is daarom de geschiedenisboeken ingegaan met de zinsnede 'Het

volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos'. De inval van Frankrijk en zijn bondgenoten kwam voor velen in de Republiek als een donderslag bij heldere hemel. De ondertitel van het boek, *Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte*, suggereert echter al de goede afloop.

Voor het zover was, werden de vredeskinderen danig op de proef gesteld. De landverdediging was slecht georganiseerd en

stortte als een kaartenhuis in elkaar. Onder aanvoering van de nieuwe stadhouder Willem III trok een 'klein hoopken', oftewel het Staatse leger, zich terug achter de (Oude) Hollandse Waterlinie. Daardoor werden onder meer provincie en stad Utrecht aan hun lot overgelaten. De Republiek wist uiteindelijk te overleven. Willem III bouwde aan een internationale coalitie tegen Frankrijk, hierbij geholpen door Godard

Boekbespreking

Luc Panhuysen, *Rampjaar 1672, Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte.* Amsterdam, Atlas, 2009. ISBN 978 90 450 1328 2. 400 pagina's, € 39,90.

Tijn Pieren

Student geschiedenis en werkzaam bij Het Utrechts Archief.

Adriaan van Reede. Als ambassadeur van de Republiek probeerde hij de keurvorst van Brandenburg-Pruisen over te halen zijn calvinistische broeders te steunen. Godard probeerde ondertussen snel carrière te maken in het leger van Willem III. Door het strijdgewoel waren hier allerlei kansen voor, maar hij wist ze niet te grijpen. Het Rampjaar duurde eigenlijk 16 maanden. Daarna verplaatste de militaire strijd zich naar buiten de grenzen van de Republiek. De zogenaamde *Guerre d'Hollande* eindigde uiteindelijk bij de Vrede van Nijmegen in 1678.

Belevenissen

Voor zijn verhaal over het Rampjaar put Panhuysen uit de brieven van de Van Reedes. Het driehoeksgesprek vond niet plaats voor de haard op kasteel Amerongen, maar werd gevoerd via de breekbare verbinding van de post. De persoonlijke belevenissen van het gezin vermengen zich op knappe wijze met de grote lijnen van de geschiedenis. Margaretha geeft een inkijkje in de dagelijkse besommeringen en de angst die heerste in de Republiek achter de waterlinie. Godard doet verslag van de militaire verwickelingen. Het hoofd van het gezin, Godard Adriaan, verzorgt de politieke en diplomatieke inbreng. De wisselwerking tussen het persoonlijke en het grotere geheel verlevendigt de geschiedenis op zo'n manier dat de lezer bijna wordt meegezogen in de stormachtige en soms huiveringwekkende gebeurtenissen. Neem de reactie van Margaretha op de moord op de gebroeders de Witt: 'De schok van de beestachtige moorden bracht haar pen bijna een maand tot stilstand'. Wanneer ze wel schreef, dan berichtte ze haar man over bijvoorbeeld de

vele vluchtelingen als gevolg van het oorlogsgeweld: 'Hier gaan dagelijks zoveel arme mensen langs de wegen dat je het nauwelijks gelooft'.

Sensatie

Om de lezer daadwerkelijk mee te voeren in zijn verhaal 'citeert' Panhuysen echter (te) spaarzaam. Bovendien vertaalde hij de 17e-eeuwse taal naar modern Nederlands. Dit is jammer. Hij stelt namelijk eerst dat hij na de 'ademloze monologen' in de brieven van Margaretha 'nog lang daarna haar uitroepen in meisjeshandschrift op zijn netvlies' heeft. Vervolgens weet hij dit gevoel niet over te brengen door er als vertaler tussen te gaan staan. De historische sensatie van primaire bronnen uit het archief blijft zodoende verstopt achter het boeiende relaas van de schrijver.

Panhuysen gebruikt naast de brieven ook kranten en pamfletten uit die tijd. Het lijkt erop dat de 17e-eeuwse voorliefde voor metaforen en clichés in de berichtgeving hem af en toe parten speelde als hij schrijft: 'Het Franse zwaard kreeg de kans niet om roestig te worden' of 'Godard Adriaan verliet de klamme spelonken van zijn misantropie en zweefde omhoog op de luchtstromen van het welslagen van zijn missie'. Er valt over te discussiëren of dit lelijk proza is of juist mooie literaire vondsten zijn.

Speculatie

Rampjaar 1672 heeft geen academische pretentie; het wil gewoon een mooi geschiedverhaal vertellen. Die poging is meer dan geslaagd, ondanks de speculaties die Panhuysen soms op de lezer loslaat en het regelmatig ontbreken van anno-

tatie. Hoe weet hij dat Margaretha op 29 december onrustig lag 'te woelen' in haar bed? Waarop is de suggestie gebaseerd dat Godard Adriaan zoveel op missie was, omdat hij het niet 'uithield' bij zijn vrouw? Dit is passender in een historische roman, maar dat wil het boek niet zijn. De neiging naar *petite histoire* wordt teniet gedaan doordat het boek ondertussen één ding toch heel duidelijk maakt: de Republiek ontsnapte aan de ondergang dankzij een flinke dosis geluk. Dit geluk werd niet afgedwongen door de waterlinie of Willem III. Frankrijk bleek uiteindelijk niet opgewassen tegen de internationale coalitie die het tegen zichzelf in het harnas joeg. Om de balans voor de Republiek het tikje de juiste kant op te geven, was het subtiële ambassadeurswerk van Godard Adriaan van Reede van Amerongen aan het Brandenburg-Pruisische hof in Berlijn belangrijk. Hij was het die als diplomaat de Duitse vorsten 'ophitste' tegen de Zonnekoning Lodewijk XIV. Godard Adriaans beproevingen, samen met de nieuwsdienst die Margaretha verzorgde en de gefrustreerde militaire ambities van Godard maken *Rampjaar 1672* een zeer leesbaar boek over een van de meest woelige periodes in de vaderlandse geschiedenis.

Jaarverslag Vereniging Oud-Utrecht 2009

Algemeen

Als blijk van waardering voor de vele vrijwilligers nodigde het bestuur van de vereniging hen uit voor een nieuwjaarsborrel ten kantore van het K.F. Hein Fonds, Maliesingel 28. De gastvrouw, mw. L. Peters, directeur van het fonds, heette iedereen welkom. Tijdens deze bijeenkomst konden de vrijwilligers kennismaken met de kunst in het kantoor en in de tuin.

Het bestuur vergaderde in 2009 in totaal tien maal en voerde overleg met alle commissies en met de tijdschrift- en jaarboekredacties.

Tijdens de voorjaarsvergadering namen de voorzitter, J. Degenaar, mw. T. Schoots en mw. I. den Daas afscheid van het bestuur en werden ze opgevolgd door H. Willemssen, voorzitter, en de heer. A. de Wever, bestuurslid pr. Op de najaarsledenvergadering droegen de secretaris mw. C. van der Leede en de penningmeester de heer J. van Rooijen hun portefeuilles over aan respectievelijk de heer M. Wiegman, reeds bestuurslid, en mw. M. van Haandel (zie verder onder Ledenvergaderingen).

De vereniging telde op 31 december 2009 1.957 leden: 1.669 gewone leden, 104 huisgenootleden, 41 U-pasleden, 2 leden voor het leven en 5 ereleden. Verder 51 bibliotheken, 16 instellingen met winst oogmerk, 11 adverteerders, 1 sponsor en 29 ruilabonnementen.

PR en publiciteit

In het voorjaar nam het bestuur de Speerpuntennota pr-beleid aan met als belangrijkste punten: opbouwen van mediacontacten, inventariseren van pr-wensen van de diverse commissies, uitbreiding van samenwerking met andere verenigingen en vorm geven aan jong Oud-Utrecht. De commissie die in april van start ging heeft met al die plannen een begin gemaakt. Bij verschillende gelegenheden werd een stand bemand, die vooral op de Open Monumentendag veel belangstelling trok. Verder werd de eerste aanzet gegeven om de website te vernieuwen, is een voorstel gedaan om de Utrecht Geschiedenis Prijs (v/h de Oud-Utrecht prijs) publicitair te begeleiden en is een lidmaatschapscadeaubon ontwikkeld.

Tijdschrift

Opnieuw zagen zes nummers het licht, waaronder een dubbeldik themanummer

over 'Utrecht tijdens de Grote Depressie' dat in de Utrechtse media veel aandacht kreeg. De serie was ditmaal gewijd aan opmerkelijke Utrechtse vrouwen. Met artikelen over o.a. de Februaristaking in Utrecht, de 'canonmode' en paus Adrianus VI (550 jaar geleden geboren) sloot de redactie aan op de historische actualiteit.

Jaarboek

De uitreiking van het Jaarboek 2009 vond op 29 november plaats in Paushuizen in Utrecht. Het eerste exemplaar werd uitgereikt aan de gastheer, de Commissaris van de Koningin, de heer R.C. Robbersten. Daarna hield de heer C. Staal een inleiding over de schuimspanen van Oudmunster en de heer F. Vogelzang over het gewestelijk bestuur tussen 1795 en 1816. Ton Hartsuiker (piano) en Helene Kalisvaart (sopraan) verzorgden een intermezzo met muziek van Manuel de Falla. Een receptie in de stijl kamers van het voormalig provinciehuis besloot de feestelijke middag.

Ledenvergaderingen

De voorjaarsvergadering vond plaats op 25 juni in het Schillertheater aan de Minrebroederstraat 11 waar de heer F. Bienfait na de pauze, in het kader van het Darwinjaar, een lezing hield over 'Evolutie versus creatie'. Op de najaarsledenvergadering op 19 november in de Senaatszaal van het Academiegebouw volgde na de vergadering een cultureel en historisch programma aangeboden door de Stichting Domplein 2013 met verschillende (ondergrondse) rondleidingen. Beide avonden werden afgesloten met een drankje.

Activiteitencommissie

De belangstelling van de leden voor de vele activiteiten was groot. De goed bezochte Historische Cafés boden een grote verscheidenheid aan onderwerpen: Paus Adrianus (Netty Stienstra), Flora's Hof (Ronald Trum), de restauratie van Paushuizen (Mascha van Damme), het museum Dirkje Kuik (Jos te Water Mulder), het Utrechts grafisch genootschap De Luis (Inemie Gerards), architect Gerrit Rietveld (door Bertus Mulder), 140 jaar Veilinghuis Beijers, een film over actiebereidheid van Utrechts inwoners in de jaren 70, opmerkelijke juridische gebeurtenissen (Willem Bekkers) en de Monumentenwacht (Wichert van Dijk).

Een extra Historisch Café vond plaats in Het Utrechts Archief op basis van de tentoonstelling over Utrechts' Stadsrechten in 1122 (Kaj van Vliet).

Excursies voerden naar de kerk en de toren in Westbroek (Wim van Schaik) en langs graven van Utrechtse schrijvers op de begraafplaatsen Soestbergen en Kovelswade (Hans Heesen). In mei gaf historicus dr. Ton van Schaik een lezing over 'De Maliebaan, de huizen en bewoners tijdens de bezetting' in de Kunsttuin (Maliebaan 42). De grote belangstelling noopte tot een reprise in het Huis in de Wijk in Tuindorp. Er werd eendaagse minicursus/excursie 'Herkenning steensoorten in/op/rond het Domplein' georganiseerd en in de Fundatie van Renswoude sprak Will Brackmann over het zenden van Utrechtse wezen naar de Drentse landbouwkolonie Frederiksoord.

Nicolaas van der Monde-lezing

Op 10 februari stroomde de Pieterskerk vol om te luisteren naar twee sprekers over het onderwerp 'Manhattan aan de Oude Gracht? Erfgoedbehoud versus moderne ruimtelijke ordening'. Prof. dr. Marieke Kuipers, hoogleeraar te Delft, nam vooral de bouwkundige aspecten voor haar rekening, dr. Hans Renes, historisch-geograaf te Utrecht, belichtte de ruimtelijke invalshoek. De boeiende presentatie van vele voorbeelden maakte duidelijk dat het vaak verre van eenvoudig is om in een moderne stad oude gebouwen zo te veranderen dat hun karakter onaantast blijft. Of om nieuwbouw te ontwerpen die past in een historiserende omgeving. Of om de aan een moderne wijk te stellen economische en sociale eisen in harmonie te brengen met oude rivierlopen of slootjes.

Commissie Cultureel Erfgoed

De commissie bracht begin 2009 een visie op de toekomstige ontwikkeling van de Van Sijpesteijnkade uit als reactie op de plannen van de gemeente en eigenaar NS Poort om de panden langs deze kade, met uitzondering van één rijksmonument, te slopen in het kader van de herontwikkeling van het Stationsgebied. De visie, ondersteund door andere belangenorganisaties, werd aangeboden aan de gemeenteraad. De zienswijze van Oud-Utrecht tegen het verlenen van een sloopvergunning leidde in de raad tot een flinke discussie en het met ruime

Bestuur, redacties en commissies

meerderheid aannemen van een motie die aandringt op behoud van de panden. Volgens de gemeente is het juridisch echter onmogelijk de gevraagde sloopvergunning te weigeren, waardoor behoud van de panden nog steeds onzeker is.

De commissie, die in de loop van 2009 flink van samenstelling veranderde, oriënteert zich op haar werkwijze en op nieuwe acties. Haar werk wil ze meer zichtbaar maken op de website en contacten met verwante organisaties en politieke partijen worden hernieuwd. Een nieuw onderwerp is de dreigende sloop van het gebouw van het Gerrit Rietveld College (voorheen College Blauwkapel) in Tuindorp-Oost.

Groot Evenement

Op zaterdag 13 juni vond het Groot Evenement 2009 plaats met als thema 'Arm en rijk in Utrecht, stokoud en springlevend'. Met die keuze wilden de organisatoren het rijke verleden én de eigentijdse activiteiten van liefdadigheidsorganisaties in het zonnetje zetten. De geschiedenis van die organisaties gaat vaak terug tot de Middeleeuwen. Ook getuigen tal van gebouwen en plaatsen in de stad van hun interessante liefdadigheidsverleden.

De dag begon in Het Utrechts Archief aan de Hamburgerstraat waar directeur Saskia van Dockum de deelnemers verwelkomde en Els Jimkes-Verkade het thema inleidde. Na een rondleiding werden gebouwen van regenten die liefdadigheid bedreven bezocht: het Duitse Huis en het Maltezerhuis. De lunch werd, na een welkomstwoord van directeur mw. W. van Egdom, genoten in het Bartholomeus Gasthuis, het enige nog opererende middeleeuwse verzorgingshuis in Nederland. Daarna werden de Zeven Steegjes bezocht, alwaar Agnes Jongerius, voorzitter van de vakcentrale FNV, gesprekken voerde met bewoners. De dag werd afgesloten met een borrel in de Fundatie van Renswoude, een huis waar begaafde weesjongens werden opgeleid.

Het bestuur

De samenstelling van bestuur, redacties en commissies was in 2009 als volgt:

Bestuur

drs. H.A.H.A. Willemsen, *voorzitter (vanaf 25 juni 2009)*; M.A. Wiegman MA, *secretaris (vanaf 25 juni 2009)*; mw. drs. M.J.H.G. van Haandel, *penningmeester (vanaf 19 november 2009)*; W. Deijkers, *clusters (vanaf 19 november 2009)*; drs. A.M.P. de Wever, *pr-zaken (vanaf 25 juni 2009)*; mw. M.I.Y. Idsinga, *notulen*;

mr. J.J. Degenaar, *voorzitter (tot 25 juni 2009)*; mw. C.A.M. van der Lee, *secretaris (tot 19 november 2009)*; drs. J.C.M. van Rooijen, *penningmeester (tot 19 november 2009)*; mw. drs. I. den Daas, *clusters (tot 25 juni 2009)*; mw. drs. A.H.M. Schoots-Timmerman, *Commissie Cultureel Erfgoed (tot 14 april 2009)*

Redactie Tijdschrift

drs. M.F.R.J. van Lieshout (*eindredacteur*); prof. dr. L.J. Dorsman; mw. drs. E. de Ligt; mw. drs. M.C. van Oudheusden; mw. drs. J.C.M. Pennings; R.P.M. Rhoen; mw. drs. B. van Santen; dr. K. van Vliet

Redactie Jaarboek

mw. drs. M.A. van der Eerden-Vonk; drs. R. Koot; drs. H.L.Ph. Leeuwenberg; dr. J. Renes; drs. J. van der Spek; drs. M.H. Stafleu; drs. F. Vogelzang; dr. P.D. 't Hart (*adviseur*)

Activiteitencommissie

jhr. drs. L.D.M.T. von Bönninghausen; P.J.M. Collard; W. Deijkers; J.K.L. van Laar; mw. P. Vlot-Werner; A. van der Wees

Commissie Cultureel Erfgoed

mr. E. van der Biezen; mr. H. Beugels; R.W. Bloemendal BA; mw. M. Dorigo; M. de Graaf; dr. K. van der Haven; drs. M. Hoekstra; Ing. J.R. Hoogerland; drs. J. de Leede; mw. drs. C. den Hartog (*adviseur*)

PR-Commissie

drs. J. Teunenbroek; mw. drs. A.C. Werkhoven-Scherpel; drs. A.M.P. de Wever; drs. R. Wijkhuizen

Cluster Nicolaas van der Monde-lezing

E.M. van den Berg; H. de Bruijn; mw. drs. E.L. Jimkes-Verkade; mw. A. Reintjes; mw. drs. A. Witvliet-van den Berg

Cluster website Oud-Utrecht

J. Tirion

Cluster Fotografie

P.J.M. Collard; S.J. den Daas

Cluster Groot Evenement

mw. M.J. Barreveld-Hordijk; P.J.M. Collard; W. Deijkers; drs. H.A.H.A. Willemsen; mw. drs. C.C.S. Wilmer

Cluster losse en administratieve taken

mw. E. Bakker-Labordus; mw. J. van Beusichem; mw. J. Brakkee; mw. S. Brandligt; mw. J. Gosen-Berendse; M. Hoekstra; mw. B. Kuperus-Moeys; mw. J.M. Lasseur; mw. L. van Loon; dr. A.P.J. Miltenburg; mw. E. O'Connor; mw. I. Passenier

Vertegenwoordigingen

Stichting Utrechtse Kastelen: dr. R.E. de Bruin; *Stichting Leerstoel Utrecht Studies*:

mr. H.H.W. Kernkamp; mw. mr. E.S.C. Erkelens-Buttinger; *Provinciale Commissie Utrecht van de Bond Heemschut*: drs. G.H. Abrahamse; *Utrecht Monumentenfonds*: drs. R.M. Freeke; *Stichting Utrechts Geveltekenfonds*: L.G. Waterman; mw. drs. S. Weide

Bestuur SPOU

mr. H.H.W. Kernkamp, *voorzitter*; mr. D.J. Brauckmann, *penningmeester*; mw. drs. E. M. Dijkhuizen, *directeur*; dr. A.P.J. Miltenburg, *secretaris*; drs. N.H.W. van Xanten, *tweede penningmeester*; drs. G.H. Abrahamse; mw. drs. R. Efdée; mr. D. Kok

Stichting Steunfonds Oud-Utrecht

drs. H.A.H.A. Willemsen, *voorzitter (vanaf 25 juni 2009)*; W. Deijkers, *penningmeester (vanaf 19 november 2009)*; drs. G.H. Abrahamse; drs. J.J. Degenaar, *voorzitter (tot 25 juni 2009)*; drs. J.C.M. van Rooijen, *penningmeester (tot 19 november 2009)*;

Ledenadministratie en coördinatie bezorging jaarboeken

mw. M.P.B. Bosch-Everaerd

Agenda en berichten

Vereniging

Ledenvergadering

De voorjaarsledenvergadering vindt plaats op *donderdag 17 juni* om 19.30 uur in het Bartholomeusgasthuis aan de Lange Smeestraat 40. Agenda en stukken zijn meegestuurd met dit nummer van het tijdschrift.

Historisch Café

Op *vrijdag 11 juni* zullen Jan Korff de Gidts en Jos Kloppenborg van de Vrienden van Amelisweerd spreken over Nieuw- en Oud-Amelisweerd als onvervangbaar erfgoed voor stad en regio. Ze lichten toe hoe verdere aantasting voorkomen kan worden en welke rol *De Kracht van Utrecht* daarbij kan spelen. Dat rapport - te downloaden van de website van Oud-Utrecht - beschrijft hoe met meer ruimte voor fiets en openbaar vervoer een aantrekkelijke mix van stad, natuur, ontspanning en cultuur ontstaat.

Het Historisch Café vindt plaats in het Zaadhuis van het Universiteitsmuseum, ingang via de Eligenstraat 37c (vanaf de Lange Nieuwstraat de zevende deur aan de rechterkant). Aanvang 17 uur, toegang gratis.

Andere organisaties

Sport in het Utrechts Archief

'Sport en cultuur' is het thema van de Culturele Zondag (en Zaterdag) op 5 en 6 juni. Het Utrechts Archief organiseert dan een programma met lezingen, historische filmbeelden en een expositie over het rijke Utrechtse sportverenigingsleven. Speciale aandacht is er voor de sportgeschiedenis van het archiefgebouw als voormalige locatie van een schermerschool.

Het Utrechts Archief, Hamburgerstraat 28, zondag 6 juni, 13 - 17 uur, toegang gratis.

Expositie over Maliebaan

Van 26 juni tot 23 oktober is in Het Utrechts Archief een expositie te zien over de vele gedaanten van de Maliebaan: het uit 1636 daterend speelveld voor paille-maille (een soort cricket), het oudste fietspad van Nederland, centrum van oorlogs- en verzetsactiviteiten tijdens WO II, de bijzondere bomenbeplanting, de beeldengalerij, de bouwhistorie. Op 27 juni verzorgt het Theaterkoor Bon Ton een programma over de confrontatie tussen Franse en Hollandse soldaten op de Maliebaan tijdens de vredesonderhandelingen in 1712-1713.

Van dinsdag t/m zaterdag 10 - 17 uur, Hamburgerstraat 28, toegang gratis; kaartjes voor het concert 27 juni (14, 15 en 16 uur) kosten €6,50 (winkel HUA of www.koorbonton.nl)

Oorlogsbronnen online

Ter gelegenheid van 65 jaar Bevrijding lanceert Het Utrechts Archief een speciale themasite over *Utrecht in de Tweede*

Wereldoorlog. Te vinden zijn ruim 3.000 archiefbeschrijvingen, 72.000 scans van archiefstukken en 5.000 tekeningen en foto's waaronder de unieke kleurenfoto's van Nico Jesse die het dagelijkse leven in 1942 vastlegde. Stadsplattegronden uit die tijd geven de bunkers aan en de door de bezetter voorgeschreven straatnamen. Ander materiaal dat toegankelijk is gemaakt: de oorlogsjaargangen van het *Utrechts Nieuwsblad*, acht oorlogsdagboeken en filmbeelden van de Bevrijding. Speciaal voor het onderwijs is een bronnenpakket gemaakt, waarmee zowel leerlingen als docenten aan de slag kunnen.

De themasite is te bekijken op www.hetutrechtsarchief.nl. Bezoekers kunnen daar ook hun eigen oorlogsherinneringen of verhalen uit de familie achterlaten.

Wervende verhalen gezocht

Van 16 tot 23 oktober vindt de *Week van de Geschiedenis* plaats met als thema 'Land en water'. In de stad Utrecht komen land en water op een heel bijzondere manier bij elkaar: aan de werven langs de grachten. Bijzondere plekken waar bijzondere verhalen bij horen, zoals het verhaal van de stadskraan en de kariatiden en van de bierbrouwerijen die het water van de gracht gebruikten. Maar er zijn meer bijzondere verhalen over het vervoer over de grachten, het gebruik van de werf, bedrijfjes aan de gracht, de eerste grote restauratiecampagne, de eerste terrassen en bijzondere gebeurtenissen. Voor de Week van de Geschiedenis zoekt Het Utrechts Archief verhalen over de werven.

Stuur uw verhaal van circa 100 woorden liefst per e-mail naar educatie@hetutrechtsarchief.nl of per post naar Het Utrechts Archief, Postbus 131, 3500 AC Utrecht. Hoort er een afbeelding bij uw verhaal? Meegestuurde foto's worden gescand en aan u teruggestuurd (vermeldt u wel uw adres). U kunt ook aangeven welke afbeelding uit onze beeldbank het beste bij uw verhaal past. U kunt inzenden tot 15 september.

Colofon

Tweemaandelijks tijdschrift - 83e jaargang nr. 3 / juni 2010 / ISSN 1380-7137

Deadline agenda nummer 3: 5 juli 2010

Een uitgave van de Vereniging Oud-Utrecht, vereniging tot beoefening en verspreiding van de kennis der geschiedenis alsmede het waken over het behoud van het cultureel erfgoed van stad en provincie Utrecht.

Losse nummers prijs: €2,50. Verkrijgbaar bij Het Utrechts Archief, Alexander Numankade 199, Broese Stadhuisbrug 5, Bruna Nachtegaalstraat 83, Bruna Zevenwouden 220 en RonDom, Domplein 9.

Redactie M. van Lieshout (eindredactie), L. Dorsman, E. de Ligt, M. van Oudheusden, J. Pennings, P. Rhoen, B. van Santen, K. van Vliet.

Redactieadres Postbus 131, 3500 AC Utrecht / redactie.tijdschrift@oud-utrecht.nl

Bijdragen Sturen aan de redactie. Aanlevering via e-mail. Maximale omvang is 2.500 woorden incl. noten en literatuuroppgave. Auteurs wordt gevraagd zich te houden aan de redactionele richtlijnen, verkrijgbaar via de redactie of in te zien op de website. Illustratiesuggesties zijn zeer welkom.

Ontwerp Jeroen Tirion [BNO], Utrecht **Druk** Roto Smeets Grafiservices

Vereniging Oud-Utrecht - Voorzitter H.A.H.A. Willemsen **Secretariaat** Postbus 91, 3500 AB Utrecht / tel: 0647 980 928 / secretariaat@oud-utrecht.nl

Ledenadministratie ING-bank 575 520, Zoetermeer. U kunt zich opgeven door te schrijven naar Oud-Utrecht, Leiwater 67, 2715 BB Zoetermeer. Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk te geschieden bij de ledenadministratie vóór 1 december. **Contributie** €30,- per jaar (huisgenootlidmaatschap €12,50 / jongeren tot 26 en U-pashouders €17,50 / bedrijven €50,-).

Leden van wie het e-mailadres nog niet bekend is, wordt verzocht dit door te geven aan ledenadministratie@oud-utrecht.nl.

Verhuizen of toch verbouwen? Dat vraagt om een gratis waarde-indicatie..!

Verkoop: Verkopen van een woning is een specialistische aangelegenheid. ERA Makelaardij Utrecht is een actieve, scorende makelaar die dit op een succesvolle wijze voor u kan verzorgen.

Gratis aankoopadvies: Heeft u zelf een woning gevonden, neem ERA Makelaardij Utrecht dan mee als uw eigen makelaar voor één gratis begeleiding met advies. Uiteraard kunnen wij daarna ook het hele aankoopproces voor u begeleiden.

NVM Taxatierapport actietarief € 100,- + 1% (excl. btw) over de getaxeerde waarde, voor de juiste waarde op papier. Dit rapport wordt door alle financiële instellingen geaccepteerd.

Wilt u uw persoonlijke mogelijkheden bespreken, dan doen wij dat graag.
Dit gesprek kost u niets en levert waardevolle informatie op.
Bel voor een afspraak of lever onderstaande bon bij ons in.

Makelaardij Utrecht

Burgemeester Reigerstraat 65,
3581 KN Utrecht

Tel: 030 - 233 21 32

info@eramakelaardijutrecht.nl

www.EraMakelaardijUtrecht.nl

ERA verkoopt huizen!

BON VOOR GRATIS WAARDE-INDICATIE / AANKOOPADVIES.

Naam:

Straat:

Postcode: Plaats:

Telefoon:

ZOELEN

AANNEMERSBEDRIJF

Uw aannemer:

- flexibele organisatie
- uitstekende prijs/kwaliteit verhouding
- tevreden klanten bepalen ons succes
- wij doen wat we zeggen
- grote betrokkenheid bij klant en project
- wij maken bouwen voor de opdrachtgever tot een feest

Meer weten? Bezoek onze website www.vanzoelen.nl

aannemersbedrijf van Zoelen bv
Nevadadreef 58, Utrecht
tel 030 - 263 11 11

GRESNIGT & VAN KIPPERSLUIJS Advocaten

Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten is een advocatenkantoor met vestigingen in Utrecht, IJsselstein, Woerden en Deventer.

De juridische dienstverlening kenmerkt zich door een gedegen aanpak en een persoonlijke benadering. Op deze wijze is Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten al meer dan vijftig jaar met recht een goede partner.

Voor meer informatie: mr J.J. Degenaar, Biltstraat 97, Utrecht
(030 - 231 66 31) of www.gvk-advocaten.nl

Domtoren Utrecht

Dé historische locatie in Utrecht voor uw vergadering, huwelijksvoltrekking, receptie of feest. Met of zonder privé rondleiding. Overdag en s'avonds!

Voor meer informatie

RonDom
Domplein 9-10 (naast de Domtoren), 3512 JC
Utrecht, T (030) 233 30 36, F (030) 230 01 08,
email: rondom@ubt.nl, www.domtoren.nl

Kantooradres
Hooghiemstraplein 132
3514 AZ Utrecht

Correspondentie uitsluitend
Postbus 12062
3501 AB Utrecht

Mr J.C.V. Geenen

t 06 - 482 17 115
f 030 - 233 45 95
jcvgeenen@geenenbedrijfsjuristen.nl
www.geenenbedrijfsjuristen.nl

Onder meer:

- Het vervaardigen van contracten op diverse rechtsgebieden waaronder het vennootschaps- en ondernemingsrecht, het arbeidsrecht én huurrecht
- Het verlenen van advies én bijstand op deze rechtsgebieden
- Behandeling én overname van incasso's

Inzenden voor 1 januari 2011

De Utrecht Geschiedenisprijs bestaat uit een bedrag van €2.500,- en een penning.

Een artikel dat in aanmerking wil komen moet gebaseerd zijn op nieuw en oorspronkelijk onderzoek of op een nieuwe interpretatie van bestaand onderzoek naar de geschiedenis van de stad of provincie Utrecht en mag nog niet gepubliceerd zijn.

In overleg met de jaarboek redactie zal het winnende artikel worden gepubliceerd in het Jaarboek Oud-Utrecht. Kijk voor voorwaarden, details en inzendingsadres op www.oud-utrecht.nl of vraag naar de voorwaarden bij Menno Wiegman: secretariaat@oud-utrecht.nl / 0647 980 928.

aangeboden door de vereniging

Oud-Utrecht

bank voor historie en cultuurerfgoed in de provincie Utrecht

Het is tijd voor inspiratie.

De Rabobank heeft iets met kunst en cultuur. Eerlijk gezegd: we zijn er gek op. En onze smaak is al even breed als die van u. Popmuziek of klassiek, Cobra of impressionisme, vaandelzwaaien of klootschieten, het is ons allemaal even lief. Daarom krijgen heel veel verschillende evenementen onze steun. En u krijgt met de Europas van de Rabobank 50% korting bij meer dan 450 musea. Want we willen graag dat iederéén kan genieten van kunst en cultuur.

Het is tijd voor de Rabobank.

Rabobank